

Metropoolia

Sest sina saad Kristuse
tunnistajaks kõigile inimestele
selles, mida sa oled näinud
ja kuulnud. (Ap. 22,15)

Me tunnistame armu,
kuulutame halastust,
ei varja heategusid.
(Suurest veepühitsuspalvest)

Meie kummardame Sinu kõige puhtama kuju ees, helde Kristus Jumal, paludes oma pattude andeksandmist,
sest omal tahtel läksid Sa ihulikult ristile, et päästa vaenlase orjusest enese loodud olevused.

Sellepärast hüüame tänulikult Sulle: Sa täidad kõiki rõõmuga, oh Päästja, kes tulid maailma päästma!

Kristus Pantokrator. Maalitud Sirje Säär, 2011.

Foto: Gennadi Baranov 2019

„Auhiilgus tuleb risti kaudu ning rist neelab surma valgusesse”

Armsad vennad ja õed Kristuses!

Ma ei varjagi teie eest, millist rõõmu mulle valmistab, et saan täna hommikul siin koos teiega olla. Esiteks seepärast, et iga kord kui karjane kohtub oma talledega, tunneb ta sellest suurt rahuldust, ja teiseks seepärast, et saan koos teiega jagada oma mõtteid sellel meie jaoks nii olulisel – issandamuutmise – pühal.

Sellel Kristuse tõelist olemust avaval kesksel sündmusel on mitmeid olulisi õpetuslikke külgi, kuid mina tahaksin täna suunata teie tähelepanu eelkõige ühele neist – jumalikule valgusele.

Valgus Taabori mäel. Mis valgus see on, mis ümbritseb mäel Kristust ja apostleid? Kirikusid vastavad, et see on Jumala auhiilguse ilmumine. „Kättesaamatu ja rikkumatu valgus, mis säras Taabori mäel (...) on jumalik vägi. Iseenesest on see Püha Kolmainu ainuline valgus,” kirjutab isa Sofrooni, 20. sajandi vaimulik suurkuju.

Agaveel? „Kristus Jumal, Sa näitasid täna Taabori mäel salaviisi Kolmainu Jumala au...” laulame issandamuutmise

Issandamuutmise pühal

püha õhtuteenistusel. Kuigi issandamuutmise sära on Kolmainu auhiilgus, on see samas ka Kristuse eriline auhiilgus. Issandast Jeesusest kiirgav mitteloitud valgus ilmutab Teda „tõelise Jumalana tõelisest Jumalast...”, kes on usutunnistuse sõnul „Isaga üheolemuslik”. Täna püha valguselaulus öeldakse: „Oh Sõna, Sa alguseta Isa valgusest paistnud muutumatu valgus! Täna me nägime Taabori mäel Sinust ilmunud valguses Isa valgust ja ka Vaimu valgust, kes kogu loodud valgusesse juhatab,” ning kiitusstihhiirades: „Isa hääl tunnistab avalikult jüngrite ees Sind oma armsaks Pojaks,” mistõttu Damaskuse püha Johannes ütleb: „Kristust ei muudetud nii, et Ta oleks muutunud selleks, mis Ta polnud, vaid hoopis nii, et Ta ilmutas jüngritele seda, kes Ta oli, ja avas nende silmad.” Ning Kreeta püha Andreas lisab: „Sel hetkel ei muutunud Kristus hiilgavamaks ega õilsamaks. Kaugel sellest: Ta jäi selleks, mis Ta ennegi oli.” Ka Pavel Jevdokimovi meelet „ei räägita evangeeliumi jutustuses Issanda, vaid apostlite ümbermuundumisest”. Kirgastumine Taabori mäel ei toimunud Kristusega, ütlevad kirikusid, vaid apostlitega läbi Püha Vaimu.

Enne kui me edasi läheme, tasub täpsustada, „et Kristuses ei ole inimlik ja jumalik loomus teineteisega kõrvuti, vaid jumalikkus levib Kristuse inimlikkusesse ning Kristuse inimlikkus, mis hõlmab meid kõiki kaasates, toob meid tihedamasse osadusse Temaga sakramentides, st põhiliselt ristimises ja armulauas, nagu täpsustab Olivier Clément. See on jumalikustunud ja seega jumalikustav inimsus, mis ei tähenda seda, et inimsus kaoks ära ning jumalik tuleks asemele, vaid see on just nimelt ümbermuutumine, teostus, Jumala täius: Kristuse inimlikkust läbib ja muudab ümber auhiilgus, millega Püha

Vaim teda ümbritseb; see on ehk „vaimulik ihu” (*sõma pneumatikon*), nagu ütleb püha Paulus, see tähendab Vaimust, jumalikust elust ja tulest läbistatud ihu; mitte ära kadunud ihu, vaid vastupidi, täielikult elustatud ihu. Samal moel saab Grigoori Palamase sõnusti „Kiriku saladuse kaudu maisest ihust, mille Vaim on ühendanud Kristuse aulise ihuga, kristlaste jaoks lõppematu pühaduse allikas”.

Issandamuutmise polnud ajas ja ruumis piiratud nähtus. Kristus ei muutunud tol hetkel, vaid apostlid said hetkeks võime näha Kristust sellisena, nagu Ta on sügavamas tegelikkuses, et nad mõistaksid risti tõelist tähendust – nii ütlevad kirikulaulud ja evangeeliumitekst: Jeesus rääkis Moosese ja Eelijaga oma ristikannatusest. „Auhiilgus tuleb risti kaudu ning rist neelab siis surma valgusesse.”

Kuna apostlid ära muudeti, said nad seega näha Kristuse kirgastumist ja muutumist jumalikule kujule; mitte jumalikku olemust, mis on kättesaamatu ja mida nad seega poleks suutnud taluda, vaid Tema armuvägesid – justkui päikesekiiri –, mille kaudu Ta tuleb igavesti iseendast välja, et teha end tuntavaks ja nähtavaks. Jumala valgus tungis apostlitest läbi, valgustas neid; nad nägid ennast, Jumalat ning omakorda valgust säramas, kuna Jumal sai Grigoori Palamase sõnusti nähtavaks mitte ainult nende mõistusele, vaid ka nende ihulikele meeltele, mis olid „Jumala Vaimu vägevuse poolt ära muudetud”. Olles ligipääsetav nii meeltele kui ka mõistusele, on jumalik valgus teispool „korraga kõigist meie olendliku olukorra mõõtmest, meie meeltest ja arust [–] Inimene võib seega oma äramuudetud ihusilmadega näha Kristuse valgust, nagu jüngrid said Taabori mäel oma kirgastatud silmadega näha Kris-

tuse auhiilgust”. Nagu apostlitel, nõnda on meilgi võimalik näha Jumalat ihulike meeltega – mitte harilike meeltega, vaid, ma kordan, Jumala Vaimu vägevuse muudetud meeltega. Sellesama püha Grigoori sõnul sisaldub muutus selles, et „ühendus Jumala Sõnaga võtab meie loomuse enda peale”. Sel määral, mil me oleme Kristuses, on Kristuse Vaimu valgusest läbistatud inimsus ühenduses meie inimsusega.

Ning selle jaoks, kelles tärkab armastus, hajub pimedus ja ilmub tõeline valgus (vrd Jh 1:9). Jumala Valgus ilmub siin maailmas, siin ajas. See saab ilmsiks ajaloos, kuid pole siit maailmast, vaid tärkab pühades ja pühitsetud hingedes. Neis saab juba nüüd ilmsiks ajastu lõpp, mil Jumal ilmub oma ligipääsmatus valguses kõigile, kes jäävad kirgede hämarusse ning klammerduvad kaduva vara külge. Neile ilmneb see päev ootamatult nagu tuli, mida ei suudeta taluda. Kuid need, kes käivad valguses, ei saa tundma Issanda Päeva, sest nad on alati Jumalaga ja Jumalas.

Mu armsad!

Kahtlemata kaob aeg kiiresti ja pidevalt tekib aina uusi probleeme. Ometi: Jeesus Kristus on seesama eile ja täna ja igavesti! (Hb 13:8). Ärgem unusta seetõttu ja hetke raskusele ning kiusatustele vaatamata, et maailm ootab meilt rohkem armastust, rohkem lootust, rohkem rahu, rohkem rõõmu! Just selleks annab issandamuutmise ime ning Tema jumalik valgus meile uut julgust ja indu. Aamen!

† Stefanus,

Tallinna ja kogu Eesti metropoliit

Metropoliidi jutlus Tallinna Issanda Muutmise peakirikus 6. augustil 2007. a.

KOLMKÜMMEND AASTAT VABADUST

Ülempreester Mattias Palli

Kui Issand tõi tagasi Siioni vangid, siis olime nagu unenägijad. Siis oli meie suu täis naeru ja meie keel täis hõiskamist (Ps 126:1-2).

Täna saab kolmkümmend aastat meie kodumaa iseseisvuse taastamisest. Kogu meie riik peab sel päeval püha ja vähem pole see pidupäev ka meie, apostlik-õigeusuliste kristlaste jaoks siin Eestimaal. Elame ju kaasa oma kodumaa muredele ja

rõõmudele ning saadame Kõigevägevama poole hardaid palveid, et Ta hoiaks ja juhiks meie maad, selle rahvast ja riigivõimu.

Me ei saa kuidagi unustada ka seda, et alles meie isamaa vabanemine tegi võimalikuks meie kiriku kui omavalitsusliku usuühingu taastamise kodumaa pinnal. Viis aastat võttis see veel aega, kuigi selleski suunas oli juba mitu aastat püritud.

Kui nüüd vaatame nende aastakümnetele, siis on need olnud üsna kiirete muutuste ajaks. Kaua ei püsinud rahva „suu täis naeru ja keel hõiskamist”: raskused, tülid ja pettumused said paljudele osaks. Kuid

vähemalt kaua ei unustanud enamik meie rahvast sisemist rõõmu, et olgu igapäevane elu nagu on, me oleme siiski vabad! Hoolimata pidevast ohust ja ähvardustest meid enne hõivanud riigi poolt, mis paraku on viimasel ajal muutunud aina teravamateks, on meil ikkagi olnud õnn püsida juba umbes inimpõlve vaba maa. Ja seda on ühe väikese rahva kohta siin maailmas väga palju. Ristiinimestena peaksime olema ikka ja alati, igas olukorras esirinnas nende seas, kes ei unusta tänutunnet Kõigevägevama vastu selle eest, et saame elada vabaduses ja rahu. Tulevik võib tunduda süngelt ja teadmata, kuid me oleme vabad ja teame, et

see on Jumala and. Muidugi vaatame me kaugemale ja kõrgemale puhtalt riiklikust ja rahvuslikust vabadusest, Jumala laste tõelise vabaduse poole, mis tähendab midagi palju enam. Meie vaade puudutab ju ennekõike maailmakõiksust ja inimsuotervikut. Kuid seejuures on oluline täna ka oma maa, oma rahva, oma kultuuri, oma looduskeskkonna – kõige eest, mille on samuti Issand meile andnud.

Eneste ümber vaadates märkame paljutki, millega ei saa ega tohi rahul olla. Liiga palju on ülekohut, kurjust, ahnust, pettust, pinnapealsust. Paljudele on viimastel aastatel saanud peaasjaks, koguni elu sisuks,

tegelda küsimustega, mille peale iseseisvuse taastamise ajal oleksime muianud või pead vangutanud. Teised jälle on võtnud oma asjaks neile vastu astuda, aga teevad seda pahatihti sama ründavalt ja rumalalt. Jagunemise ja lahkmele juures on see kokkuhoidmine, see ühistunne, mis omal ajal valitses – hoolimata ka toona esinenud vastuoludest – kuhugi kaduma läinud. Eks see ole muidugi üldinimlik nähtus: mingist raskusest üle saanuna hakatakse urgistema üksikasjade kallal, tülitsema ja kõit oma poole vedama. Eelöeldu ei tähenda muidugi, et poleks vaja tegelda asjadega, mis

ei ole ehk riikliku vabaduse seisukohalt esmatahtsad, kuid siiski mõjutavad meid kõiki, olgu riigi ülesehituse, toimimise, rahva kõlbluse, looduskaitse vms vallas. Nii on näiteks Jumala loodu, sealhulgas metsade kaitsmine mitte üksnes maailma, vaid ennekõike just oma kodumaa ja kodukoha tasemel üks elulisemaid ülesandeid tänapäeval, ja seda ka meie, kirikurahva jaoks.

Kõige juures tundub aga meil, kristlastel, olevat just ühendav, rahustav ja lepitav roll. Ja seda mitte üksnes puhtinimlikul

või kogukondlikul tasandil, vaid osutajana millelegi veel suuremale, igavesele, Looja antud igavestele seadustele, mis ületavad argipäevased vastuolud ja lahendamatu näivad raskused. Pealekauba muidugi Jumala armu ja päästetöö tunnustajate ja kuulutajatena; meeldetuletajatena, et uuemine ja teiseksaamine on võimalikud. Viimaks on ka meie palved oma isamaa eest midagi, mis ei pruugi nii välja paista, kuid millega toome end ka oma rahva ja riigina Tema ette, kes on meile kõik andnud ja kelle armuannid on lõppematud.

Samuti ei saa unustada, et meie ülemkarjased on targalt määranud taasiseseisvumispäevale, 20. augustile, meie kõige uuemate, sõjaaegsel ja -järgsel ajal kannatanud märtrite mälestuspäeva. Just nemad on meie eestpalvetega meie isamaa ja kiriku toetajad ja selle meenutajad, et igavesti ustavaks jäämine ei ole kaotus, vaid ülim võit Temas, kes on selle maailma võitnud.

Olgu siis nende eestpalved meie ja meie isamaaga sel suurel tähtpäeval!

USUELUST EESTIMAAL

Tänavu aprillis said avalikuks sotsioloogilise küsitluse „Elust, usust ja usu elust” järjekordsed tulemused. Küsitlust on Eesti Kirikute Nõukogu tellimisel läbi viidud juba 1995. aastast peale iga viie aasta tagant. Seekordse uuringu „Elust, usust ja usu elust 2020” (EUU2020) läbiviija oli Eesti Uuringukeskus OÜ. Niisiis oli läinud aasta lõpul tehtud küsitlus järjekorranumbrilt juba kuues ja tehti osalt paberil, osalt interneti teel. Vastajaid oli tuhat.

Uuring näitab kõigepealt, et usku pidas enese jaoks enam-vähem oluliseks 41% küsitletutest (2015 – 37%) ja kirikut 28% (2015 – 24%). Kasv on märgatav ka eestlastest vastajate seas. Vastuste ümardatud andmed usulise identiteedi küsimusele olid järgmised: 28% pidas end usklikuks või „vaimseks” inimeseks, 24% mitteusklikuks, 22% ükskõikseks, 19% usklikuks, 9% religioosseks otsijaks, 9% ateistiks ja 7% ei määratlenud end ühenagi neist.

33% inimestel oli olnud üleloomulikke või seletamatuid kogemusi. 22% kuuluvad kogudusse või muusse usuühendusse, 57% on ristitud. Et kogudusse kuulujaid on enam kui end usklikuks pidajaid, ei näita niivõrd mitte seda, et ollakse koguduseliikmed harjumusest, vaid pigem seda, et kõik kristlased ei kutsu end kergesti usklikuks (see on enam levinud vabakogudustes).

Mis puutub uskkondadesse (konfessioonidesse), siis vastajad jagunesid nõnda: 44% luterlasi, 35% õigeusklikke, 4% baptiste, 4% vabakoguduste liikmeid, 3% Jehoova tunnustajaid, 2% katoliiklasi. Muid oli protsendijagu või vähem. Õigeusklikest pidas end Moskva patriarhaadi kiriku liikmeks 85%, EAÕK liikmeks 13% ja 2% ei osanud öelda, kumba nad kuuluvad. Meie ja teiste väiksemate rühmade puhul on statistilise vea võimalus vastajate küllalt väikese arvu tõttu muidugi suur.

Uuringus oli ka küsimusi mitmete kõlbelselt väljajoonistuvate tegevuste ja nähtuste kohta. Nendest mõned näited. Täiesti või pigem aktsepteeritavaks pidas abielulahutust 68%, vabaabielu 67%, abielueluset suguelu 66%, [tahtlikku] aborti 62%, eutanaasiat 56%, samasooliste suguelu 38%, surmanuhtlust 29%, abielurikkumist 7% ja inimese kloonimist 5%. Usundiõpetuse andmist koolis pooldas 57% inimesi.

Mitmesuguste uskumuste kohta anti vastuseid, nagu ka eelmiste teemade kohta, skaalal 1-10, mille kaht otsa püüame kokku võtta. Selle järgi uskus tähtede seisu mõjusse sünnihetkel 29%, ei uskunud 60%; palvega tervendamisse 34% (ei usu: 52%). 25% olid nõus, et Jeesus Kristus lunastas maailma, 50% mitte ja 25% ei osanud öelda. 47% pidas oma jumalasuhet puhtisiklikuks asjaks, 30% mitte. Paradiisi uskus 20%, ei uskunud 12%. Isikulisse Jumalasse uskus 15%, ei uskunud 84%. Pühasse Kolmainusse uskus 18%, ei uskunud 82% vastanuist. Mitteisikulisse vaimsesse väesse uskus 39%, ei uskunud 61%. Hingede rändamisse ehk reinkarnatsiooni uskus 34%, ei uskunud 38% vastanuist; 27% ei osanud öelda. Ühegi nimetatud teema kohta ei osanud midagi öelda 43% küsitletutest.

Üks küsimusteplokk puudutas usupraktikat. Selgus, et piiblit loeb korra kuus 13%, korra päevas 7% vastanutest; kunagi ei loe 72%. Umbes samasugused olid vastused ka kristliku kirjanduse kohta üldiselt. Väljaspool kirikut palvetas vähemalt korra nädalas 18%, korra kuus 4% ja mitte kunagi 59%. Jumalateenistusel käis korra nädalas 5%, korra kuus 4%, 3-4 kord aastas 7%, 1-2 kord aastas 15% ja mitte kunagi 67% vastanuist. Armulaual käis (kiriku liikmetest) üle korra kuus või tihemini 31%, korra kvartalis 9%, korra-kaks aastas 12% ja vähem või mitte kunagi 72%.

Mida neist andmetest arvata? Kõigepealt peab rõhutama, et statistika on väga oluline paljude nähtuste, sealhulgas inimeste

hoiakute ja uskumuste uurimiseks. Kuid teisalt kirjeldab ta paratamatult vaid usu elu välist külge; kiriku või üksikisiku vaimlikkuse sisemist poolt, tõelist usu elu, ei saa statistiliste ega ilmselt ka muude teaduslike vahenditega kuigivõrd uurida. Nii et taolised uuringud näitavad meile paljut, aga kaugelki mitte kõike. Lisaks on sedalaadi küsimustele vastamine paljudele keerukas; kõige teadlikum ja arukamgi inimene võib oma uskumusi puudutavatele küsimustele vastamisel mõnikord hätta jääda.

Ometi ei tähenda see, et taolised küsitlused ei ütleks meile midagi meie rahva usu elu kohta. Ütlevad ikka: nimelt just seda, mis on selgemalt sõnades väljendatav ja mida teadlikult öelda osatakse ja tahetakse. Üks huvitav nähtus näiteks on ka see, et kasvanud oli „ei oska öelda” vastuste arv. Mõned on arvanud, et see on seotud küsimuste saatmisega vaid (elektron)posti teel. Kuid tegu võib olla hoopis sisulise agnostitsismi või teadmatuse kasvuga usuasjus. See on ühtpidi kurb, kuid teistpidi jälle võimalus kirikule teha tunnustus- ja kuulutustööd. Tühja kohta on lihtsam millegi väärtuslikuga täita kui juba täis kohta. Ateiste on seevastu küllalt vähe, mitteusklikke ja ükskõikseid tunduvalt enam. Need viimased on aga just need, kelles sõna seime võiks idaneda.

Mitmetes moraaliküsimustes toimunud muutused peegeldavad ilmselt ajakirjanduse, riigiasutuste ja eraühenduste aktiivset tööd teatud seisukohtade levitamisel. Teine asi on ka küsimuste esitamise vorm: see peab paratamatult olema lühike ja ühemõtteline, kuid vastamine teatud nähtuse lubatavuse või aktsepteerimise kohta võib tähendada eri asju. Kas näiteks abielulahutuse lubatavust mõista nii, et abielulahutus peaks olema seadusega võimaldatud või tähendab see täielikku kõlbelist heakskiitu? Ehkki iseenesest peaks iga ankeedi täitja aru saama, mida mõeldakse („moraalselt aktsepteeritav”), tundub siiski, et paljud on mõelnud pigem asja juriidilist külge. Mitmed küsimused selles vallas

on ka teisiti sõnastatud, nii pole näiteks surmanuhtluse aktsepteerijate suur langus (79-lt 56-le %-le) täpselt võrreldav viie aasta taguse uurimusega.

Mis puudutab usulist tegevust, siis väga suuri muutusi siin pole. Aktiivsete ristiinimeste suhtarv on püsunud umbkaudu sama. Meie oludes – ja isegi paljude Euroopa küsitluste keskmisi arvestades – ei ole kristlaste vähest protsenti arvestades sugugi kehvad näitajad, et umbes viiendik kõigist küsitletuist loeb regulaarselt pühakirja ja kristlikku kirjandust, et veidi enamgi on neid, kes omaette palvetavad, et 9% käib vähemalt korra kuus kirikus ja et usklikest pea 40% käib vähemalt korra kvartalis armulaual (ja 30% vähemalt korra kuus).

Kokkuvõtteks võib öelda, et uuring „Elust, usust ja usu elust” sisendab omajagu lootust. Eesti elanikud pole nii usuvõõrad, kui tihti peale arvatakse. Teadlike jumalateenistajate osakaal on küllaltki väike, ehkki teadmatust ja ükskõiksust usuvadkonna osas esineb ka küllalt. Ka ei tule otseselt välja, et eestlased oleksid nii väga „nõia-” või „kolliusku”: ligi kolmandik küll peab tõeks mõningaid tüüpilisi usuvaimuse uskumusi, kuid samas veerand usub, et Jeesus Kristus päästis maailma, 15% usub isikulisse Jumalasse (samas Kolmainusse – küsimus on täpsemalt „Eksisteerib kolmainus (Jumal-Isa, Jumal-Poeg, Püha Vaim)“ 18% – ilmselt ei mõtle paljud, mida Jumala isikulisus tähendab). Nagu öeldud, on huvi usu ja kiriku vastu tõusnud. Paljud tunnevad ka, et olemata ise aktiivselt usklikud, soovivad nad näha kirikut vaimse elu tugisambana ühiskonnas ning paljud on valmis ka kohalikku koguduseelu toetama. Kirikul pole vaja heita meelt vähese osavõtu ja aktiivsuse üle, mida mõnes kohas ja mõnes mõttes näha võib. Jumalalõule ja kiriku elule avatud osa ühiskonnast, ehkki vähemik, on täiesti olemas ja tuntav; targa ja pühendunud tunnustuseandmisega saab endiselt teha jumalariigi tööd siin meie isamaal.

LÜHIKE ÜLEVADE EESTI APOSTLIK- ÕIGEUSU ELUKÄIGUST 75 AASTA JOOKSUL

Saja aasta eest ei tegeldud meie kirikus mitte ainult ajakohaste teemadega ega arutletud ainult nende üle, vaid vaadati ka ajas tagasi. Tol aastal tähistati 75 aasta möödumist 1840-ndate aastate Liivimaa usuvahetusliikumise ulatuslikuma järgu lõpulejõudmisest, mille tulemusena loodi neli õigeusu praostkonda Lõuna-Eesti aladel.

Triikime ühe ülevaate õigeusu kohalikule ajaloolisele, mis ilmus 1921. aasta Uue Elu numbrites 5–9. Tekst on väikeste keeleliste kohendustega jäetud selliseks, nagu ta on, ajaloolisi üksikasju ega autori rõhuasetusi ja suhtumisi ei ole hakatud parandama ega kommenteerima.

1. Seletuseks

Meie ei hakka siin mitte ajaloolises järjekorras jutustama, kuidas ja mis põhjusel õigeusk Eestis algas, kuidas kogudused asutati, kirikud ehitati, kuidas usuaru arenes, kuidas eesti ja läti kehvamatele, kuid anderikastele talupoegadele Riia seminari kaudu haridusetee avanes – see kõik tuleb palju täielikumal kujul meie ajaloo albumisse, ka on see kõik juba enne rahva käes ülempreester N. Leismani sulest ilmunud kirjutuse näol, mis nii Usk ja Elus kui ka eriraamatuna ilmus. Meie kirjatüki siht on ainult mõned vahepostid üles seada sellele teekäigule, mis meie kogudusel 75 aasta jooksul selja taga on, kui ka lühidalt peatuda nende silmnähtavate tagajärgede juures, mis meie usu tulekul eesti rahvale on olnud.

2. Vahepostid

Kui meie apostlik-õigeusu 75-aastast ajalugu pealiskaudseltki silmitseda, siis paistavad kohe silma mitmed isesugused ajajärgud aastakümnete jooksul. Kõige suurem vahe on muidugi 72 aastat kestnud Vene riigikiriku ja kolm aastat kestnud iseiseisva Eesti apostlik-õigeusu kiriku vahel, kus endine eesõigustatud ja kroonu palgaga varustatud kiriku seisukord täielikult kokku varises, kirikul tuli ainult omal jõul ja veel raskustega, nagu okupatsioon, võideldes, oma elu korraldama hakata. Kuid ka endisel kroonua ajal olid kiriku elus õige tuntavalt lahkuminevad ajajärgud, mis peaausjalikult selle järele kujunesid, kuidas valitsev riigivõim kirikuasja peale vaatas. Tahaksime siis kõigepealt lühidalt kõnelda riigikirikust ja selle kestel olnud ajajärkudest – neid võib võrdlemisi kergesti üksteisest lahutada. Esimesena peale koguduse asutamise tuleb vaatlemise alla

3. Kannatamise aeg,

mis koguduse sündimise ajast 1846. a. algas ja väheste vahede ja muudatustega 22 aastat s.o kuni 1868. aastani kestis. See oli kõige kurvem ja traagilisem aeg Eesti apostlik-õigeusu kiriku elus. Vaevast võtsid eestlased õigeusu vastu, kui meie maal valitsevad võimud, kellele usuliikumine nähtavasti ootamata tuli, kõik rattad käima panid, et usuliikumisele tõket teha ja juba sündinud usuvahetust likvideerida. Raske oleks praegu endist Saksa võimu, mis tol ajal alles täiel jõul oli, muidu ette kujutada, kui mitte okupatsiooniaeg ei oleks aidanud Saksa võimu mälestusi värskendada. Kõik oli mõisniku käes: kirik ja kool, kord ja kohus. Saksad olid meie maa piiramata isevalitsejad. Selle järgi võib ka ette kujutada, kui ränk tagakiusamine meie õnnetu usklike esivanemaid tabas, kui nad luteriusust lahkusid. Teotus, laim, naer, mille tüübiks on „kuulsa” Väandra Körberi jutlus.¹ Kiusamine, mille tagajärjel kõik usuvahetajad oma kohtadest lahkuma pidid, peale mõne üksiku koha, kus see kindlakavaline korraldus kuidagi nõrgemalt läbi läks. Vähe sellest, usuvahetajaid pandi vang, peksti ja piinati. Nii näiteks mäletavad veel Põide vanemad inimesed Saaremaal, kuidas iga usuvahetaja linnast tulles Tumala metsa vahel oma korraldiku nahataie sai. Aga seda enam neid salvima läks – lisasid vanakesed jutu otsa. Ühesõnaga, kõik rattad pandi käima. Ja need Saksa rattad olid tol ajal hirmsad ja vägevad.

Ning kõige selle vastu oli algaja kogudus nõrk ja jõuetu. Puudusid esiti tegelased, kes keeltki mõistsid; sissetulnud pihkvalaste hulgas oli küll häid karjaseid, kes oludega peagi tuttavaks said, kuid oli ka neid, kes liiati vene „rahvarõõmu” s.o joomise all kannatasid ja sellega kohati meie usuaajale parandamata hoobid andsid. Nii jäid mõnest suurest kogudusest nagu Helme, Kastolatsi, Rõngu jne juba tol ajal ainult varemed. Kuigi aastakümne pärast juba esimesed eesti soost preestrid Riia seminari kasvandikena ilmuma hakkasid, kellest mõned ülemaalse kuulsuse omandasid, nagu Soome Lindenberg Keigerist, Suigusaar, Küppar jt, siis oli kogudus ikka veel viletsal järjel: puudusid kirikud, koo-

¹ Üsna huvitav on Päevalehes ilmunud (Kirjanduse lisa nr 17) kellegi H. G. artikkel „Ääremärkused Vene usu pealesurumise esimestest aastatest”, kus autor ka Körberist juttu tehes kõik selle karjuva ülekohtu, mis saksad eesti rahvale tegid, pea peale pöörab, selle, nagu kõik sakste teod Eestis suureks heateoks teeb, kuna küllalt põlgavaid sõnu ei leia, kuidas kaval piiskop Irinarh oma mahhinatsioonidega õnnetu eesti ja läti rahva „vene usu surve alla” tõmbas.

Peatame „ülevaate” lõpul pikemalt selle huvitava artikli juures, mis näitab, kuidas asju teiseks värvida võib. Meid kurvastaks niisugune ülekohtus, poleks meil dokumente, mis selle sihiliku väite „veneku vägisi kaela topiti” kerge vaevaga jalust maha lükkavad.

lid ja preestrite eluhooned. Ja selsamal ajal s.o 1858–68 võeti maa võimude poolt veelkord üldine tormijooks apostlik-õigeusu vastu ette, millest kogudus, kuigi kaotustega, siiski veel elujõulisena pääses ainult piiskop Platoni I jõupingutusel, kes ise kõik kogudused läbi reisis ja sakste kunstlikult ülespuhutud tormi vaigistas. Võidaks ehk ütelda: see on liialdus, sest valitses ju Vene võim, kes usuaajast tuntavalt huvitatud oli. Kuid ei pea ära unustama, et seal ajal Venemaal Nikolai I valitses, kellelt ta lähem aukandja palus: isake keiser, üienda mind sakslaseks; kus tõesti tuli küsida, kumb suurem saksa punkt oli, kas Preisi Berliin või Peterburg. Ja Don Quijote'i meelsusega Vene aristokraatia võsuke siin Bobrinskisid ja teisi, keda siia asjaolusid uurima saadeti ja kes terve õigeusu liikumise „ametlikuks pettuseks” tunnistasid, oli kavalal Balti aadlil hõlbus oma õnge võtta. Kui siis viimaks apostlik-õigeusu kindlam tugi, ülempiiskop Platon kõrvaldati, siis paistis, nagu oleks sel ajal siin jäädav lõpp. Kuid, kus häda kõige suurem, seal abi kõige lähem. Baltimaale saadetakse uus kindralkuberner Abeldinski, kel tõsine kristlik tunne südames ja isalik huvi paljukannatanud ap-õigeusu vastu siinmail. Tema töö algul, ligi kolm aastat peale Platonit, polnud Riia toolil oma piiskoppigi, valitses asetäitjana Tallinna piiskop lahke Benjamin, kes aga kohalikke olusid endise Kuressaare preestrina tundis, esimene ja ka ainus Vene piiskop oli, kes kohalikke keeli mõistis ja igatpidi rahva elust osa võttis. Sel ajal, 1868. aastast peale, algaski Eesti ap-õigeusu kiriku ajaloos teine ajajärk, nimelt

4. Ülesehitamise aeg,

mis meie asjule selle aluse rajas, kus ta praegugi on. Kolmel puhul, nimelt aastatel 1868, 1873 ja 1878, ehitati pea kõigile kogudustele oma kirikud, kooli- ja kirikumajad. Riiga ehitati Vaimuliku kooli ja seminari suurepärased hooned. Vaimulikud varustati palgaga, mille normid viiekümneks aastaks s.o kuni Vene aja lõpuni püsima jäid. Ja mis peaausi, ap-õigeusu koolid seati selle aja kohaselt kõrgele järjele. Asutati seminare, kust hästi ette valmistatud õpetajad välja tulid, ehitati majad, määrati võrdlemisi rahuldavad palgad, loodi kindel koolide võrk, seati ustav järelevalve inspektor Mevesi näol: kõik see sündis ainult kindralkuberner Abeldinski isiklikul mõjul. Kui suur tema teenus näiteks palga määramise suhtes oli, näitab see asjalugu, et nelikümmend aastat hiljem veel venelastest Sinodi võimumehed kadest tunds, kuidas siin vaimulikel nii suured palgad on, kusjuures need 40 aastat edenenud elukalliduse tõttu, iseäranis peale Jaapani sõda, iseenesest juba märksa vähenenud olid. Iseäranis aga rõõmustav on selles ajajärgus nähtus, et mingisugu-

seid venestamise püüdeid päevakorra ei kerki. Asja aeti kõige rahvuslikumal kombel. Kirikutele muretseti ja trükiti eestikeelsed jumalateenistuse ja talituse raamatud (1872), koolides anti õpetust emakeeles; isegi vene keele õpperaamatud olid eestikeelsed. Nii pole mingit põhjust alatuks kahtlustuseks, et kõik see suurepärase korraldus oleks ainult venestuse sihtideks sündinud. Venestus tuli, kuid hiljem. Tol ajal aga oli vastuoksa: ärganud Eesti rahvusliikumine leidis just ap-õigeusu kirikute juures kõige soojemat poolehoidu ja suuremat tuge, nagu seda nii tihti näiteks 1878. a Sakala veergudelt leiame. Kui palju Eesti rahvusliikumist näiteks M. Suigusaar, tolleaegne Riia tsembror aitas, sellest on leida 1916. a. Eesti Kirjanduses nr 7. Kui leplik kirikuvalitsus oli, näeme sellest, et tulevane riigimees Jaan Poska taastamatult võis ühtlasi Jüri kiriku kõster ja üliõpilane olla. Konsistooriumigi asutati Eesti soost liikme koht, mille alles 1913. aastal piiskop Joann hävitas.

5. Venestamise katsed

Niisugune rahulik ja viljakandev töö kestis ligi kakskümmend aastat. Kuid juba lõpu poole kerkisid silmapiirile uued voolud ja nende kaasas uued kujud. Vene riigi poliitika võitis marurahvuslus, mis piirimaade venestust nõudis ja ka siia kirikusse jõudis piiskop Arseeni näol, kes lausa tõendas: neljakümne aasta pärast polla Eestis enam eestikeelset jumalateenistust tarvis: kõik mõista siis juba küllalt slaavi keelt. Ja tõesti hakkaski jaburusi sündima ja õige kiires korras. Endine hea vahekord rahvaga lõhuti ära. Tõusid silmapiirile kanged ja fanaatilised tegelased, kes oma ülemaati sihti ainult selles nägid, kuidas teravusi teravuste järele välja kutsuda. Emakeele kõla kadus koolides jäljeta. Piiskop Arseeni korraldusel hakati isegi usuõpetust vene keeles õpetama, kusjuures lapsed juba teisel õppeaastal slaavi keeles palveid pidid tuupima, nagu seda 1889. a kooliprogramm nõudis. Leidus õpetajaid, kes isegi eesti keeles tunnis vene keelt õpetasid. Vahekord luteri usuga muutus sõjakaks. Eestikeelsed rahvavaljaanded trükiti kõrva venekeelse tekstiga. Riia seminaris tõmmati pillidele kõvad venestuse keeled peale, mis aga seal küll kõige vähem mõjusid ja just vastuoksa, tugeva eesti liikumise välja tõid, mistõttu õige laialine põrandalune raamatukogu tekkis, eesti kuukirjad ja ringid asusid jne. Ainult mõned üksikud lahkusid seminarist vaimustud venelaste poolehoidjatena. Tüüpilisemaks neist ja sedagi aegade jooksul kujunes preester Värat. Ei ole ime, et sel kurval ajal (1883) tekkinud mõte: Tallinna Eesti piiskopkond luua, mis Tallinnamaal alanud ap-õigeusu liikumist oleks toetanud ja kinnitanud, Riia konsistooriumi poolt, mis meie kiriku ajaloos ülepea isesuguse vastupidise ilme

omandas, maha suruti, nii et Eestimaa kuberner vürst Šahhovskoi õigusega võis ütelda: Riia mehed kardavad, et viimaks kõik eesti rahvas ap-õigeusku läheb. Ühe sõnaga, kõik see, mis eelmisel ajajärgul tasa ja targu oli kiriklikult usu heaks ehitatud, pandi nüüd poliitiliselt kõiklaavlu-se heaks käima. Ei saa aga siiski ütelda, et sel muud tagajärge oleks olnud, kui et rahva enamus, kes usu peale vaatamata seni soojalt ap-õigeusu poole hoidis, iseäranis tema koolidest lugu pidades, nüüd uute voolude mõjul külmaks jäi. Paremad vaimuliku seminari kasvandikest hakkasid ilmalikule teele veerema – nähtus, mis selle kurva aja lõpupoole üleüldiseks muutumata kippus. Nii jõudiski keset venestuse püüdeid kätte viimane Vene ajajärk, mida õigusega ülemineku ajaks võib nimetada ja mis 1895. a. algas, kus keisri Nikolai II kõikuv poliitika, milles ainult saksa tendents Alice'i tõttu enam püsiv, oma tagajärgi hakkas ilmutama.

6. Viimane Vene ajajärk

on küll segane ja kõikuv, nagu tolleaegne valitsuse tegevus ülepea kõikuv oli. Kuid ta oli ülitarvilik ettevalmistus täieliku iseseisvuse ajale, mida vastasel korral palju raskem oleks korraldada olnud. Iseloomulik oli just see, et venestamise püüded, kirikute juures tuntavat iseseisvust määrgates, iseäranis koolide suhtes, varsti teist teed hakkasid otsima. Kiriku koolides tundsid inspektorid end ainult külalistena. Mõni preester ütles seda neile lausa. Ei olnud juttugi sellest, et kangeid ettekirjutusi täpisealt täita. Inspektoritele allusid ainult evangeelse luteri kiriku vallakoolid ja vähesed kihelkonnakoolid täielikult. Niisiis oli sõnakuulelikumat tööriista vaja leida ja selleks loodi pea ministriumikoolid, kus siis inspektorid nende kätte ustud riigipoliitikat takistamata võisid ajada. Kõik kroonu küllusesarv pöörati sinna. Koolide palgad ja muu varustus tõsteti nii kõrgele, et kirikukoolid varju jäid. Pealegi oli kirikukoolis õpetajal kahekordne töö: koolija köstriamet, mis inimese terveks aastaks kinni köitis. Vaimulike selleaegne suurus mõjus ka kohati kaasa (näiteks ei kutsutud tihti ka tähtsamatel pidudel köstrit preestriga ühte lauda), nii et paljud tublimad köstrid-kooliõpetajad ministriumi koolidesse üle läksid. Ainult üksikutel, enamasti parematel kohtadel, püsisid tublimad jõud. Nõnda algas kõige kurvem lugu selles ajajärgus – meie kooli langemine. Vähe sai selleks tehtud, et koole seltskonna alale viia. Ainult Kolga-Jaani kooli ehitas ja pidas üleval peaaegselt rahvas. Mujal kas ei osatud või saadud seda teed leida. Kõikide silmad olid kroonuabi poole pöördud. Seda oodati ja oodati. Ka oli viimasel pilgul vene haridusministri krahv Ignatjevi aeg mõnel koolil õnne tõesti kas abiraha ehk täit ülespidamist kroonult lei-

da. Kuid see õnn oli üürrike ja langes aasta-paari pärast kõige muu Vene värgiga. Kui veel kihelkonnakoolid kuidagi hingitsesid, oli abikoolide asi päris narr – nii palkade (50–100 rubla aastas), kui ka ruumide poolest (enamasti kitsad taluoad). Neid oleks vaja olnud ühendada, mõned likvideerida jne. Kuid seda segas kramplik abiootus: ta tuleb, tuleb... kuid ei tulnud ja koolid kadusid.

Oleme pikemalt koolide juures peatanud just sellepärast, et kooliküsimus igatahes üks meie elulisem küsimus on, mis peagi võib jälle päevakorda tõusta – kuigi vast mitte endisel kujul, vaid nn pühapäevakoolina jne. Kuid sellest edaspidi.

Raskusi hakkas tulema ka kiriku parandussummade saamises: summad jäid endiseks, kirikute arv kasvas üle poole suuremaks. Kuid ka peatugi – kroonupalk jäi kitsaks, iseäranis peale Jaapani sõda, kui elukallidus tõusis. Iseäranis kannatasid köstrid, kelle puudus harilikuks nähtuseks sai. Ka preestrite elu läks raskemaks. Juba tuli ka neist puudu. Viga püüti parandada, et väljastpoolt Seminari preestriameti kandidaate leiti. Kuid igatahes ka siin oli näha veeremist allamäge. Elukallidus tõusis viiekümne aasta jooksul 4–5 kordseks, palgad jäid selleksamaks. Iseäranis tabaraks läks palkade suhtes asi ilmasõja kestel, kus raha kurss kiirelt langes. See pani inimesed liikuma. Kui juba enne üksikud pidude ja näitemüükide abil hädalisi puudusi katsusid katta, nagu majaparandused, koolidele õppeabinõude muretsemised jne, siis oli sõja kestel pea kõigile selge, et nüüd algab uus ajajärk, kus igauks enda eest ise peab hoolitsema. Selle tagajärjel oligi näha ja kuulda, kuidas üks kui teine tegelane ennast koha peal ja üsna heade tagajärgedega kindlustas: kes põllumehehena, kes õpetajana, kes teenis omavalitsuses või ühistegelises ettevõttes jne. Ühesõnaga, hätta ei jäädud. Tuleb vahet ainult kahjatseda, et ettevalmistamise aeg nii lühike oli: vastasel korral oleks üleminek oma tulule meie kirikul täiesti valutatu olnud. Kuid, olgu tänatud sellegi eest. Kordame, poleks viimaseid õpetusi olnud, ei oleks asi sugugi nii olnud, kui nüüd, kus kõik raskused võidetavad näivad. Ainumas raskus seisab selles, et koguduste ühistunne alles puudulik ja isetegevus veel ikka kiratsemas. Kuid aegamööda paraneb ka see. Ei saa lõpuks nimetamata jätta ka seda, kui tarvilik oli 1905. a. välja kuulutatud usuvabadus, mis päris vabadusele ülemineku pea tähelepanematuks tegi. Nii võib ka viimase Vene ajajärgu lõpul ütelda: kõik paremuseks.

Kui senini oleme aja ja osalt ka materjalide puudusel (koguduste poolt nõutud teated tulevad väga visalt) õige pealiskaudselt senisest ajaloost üle läinud, sest peapüüd

oli ainult katset teha sihtide ajamises; siis tahame uue, Eesti ajajärgu juures, kus isiklikult nii palju mälestusi ja läbielamisi, seda üksikasjalisemad olla.

Nagu mineva kord lubatud, asume täna Eesti apostlik-õigeusu koguduse viimase, Eesti ajajärgu juurde.

Ajaloo harilik nähtus on, et ükski uus ajajärk korraga ei tule, vaid ikkagi teatava ettevalmistuse järele. Nii liiguvad uus ja vana tükk aega rööbastikku, enne kui vana, mis oma aja iganenud, kaob ja uus, mis elujõuline, asemele astub.

Kuigi meie kiriku kui ka kogu rahva saatuses niisugust pööret, nagu see 1917–1919 aastatel tuli, ette näha ei olnud, ometi algas juba aastat 30–40 tagasi eesti ringkondades rahulolematuse valitseva Vene korra vastu kirikuasjus, peaaegselt selle ap-õigeusu alal ebanormaalsema nähtuse vastu, et ülempärijane – piiskop – umbkeelne oli.

Eesti kirikutegelaste peapüüde koondubki selle ümber, et Eesti koguduste jaoks oma piiskoppi saada. Asi oli tõsiselt ette võetud. Ei puudunud ju mõttel teguvõimsad kaitsjad. Pärnus elas ja töötas eestimeelne ülempreester Suigusaar, kelle rahvameelsus talle palju pahandusi tõi. Kuid veel palju mõjuvam ja tegusam kui rahuarmastaja Suigusaar, oli Tallinnas isa K. Tiisik. Tema arvele peab palju panema üleüldise ap-õigeusu loomulikust edenemisest Eestis, mida ta praeguse ni teo kui sõnaga toetab. Ei ole kahtlust, et esimene Eesti piiskopi mõte isa Tiisiku ülesvõetud ja tema poolt kaitstud oli. Ka kolmkümmend aastat hiljem, kus ajalooratta pöördel Vene võim murdus ja Eesti piiskopi mõte uue jõuga ja nüüd juba lõplikult päevakorda tõusis, peame avalikult tunnustama, et isa Tiisiku vastuvaidlematu autoriteedi teene oli see, et asi nii õnnelikult läbi läks. Sest leidis ka siis eestinelisi mehi, kes, küll kaunis kange vene murdega, seletasid, et see otse usu hävitamine on, kui meie endale Eesti piiskopi saame. Kuid sellest edaspidi.

Eesti piiskopi asi edenes jõudsasti isa Tiisiku energilisel eestvõttel ja kadunud Eesti kuberner Šahhovskoi toetusel. Viimase auks peab siin möödaminnes ütleva, et tal kõigi Vene võimu esindajate seast Eesti kiriku püüete kohta kõige rohkem arusaamist oli, mis teistel Vene „suurtel” kui „väikestel” mitte ükski tol ajal, vaid ka praegu täiesti puudub. Oli leitud ka vääriline kandidaat, Uruste preester D. Tamm, keda isegi Tallinna proovile kutsuti. Kuid kas ei andnud isa Tamm nõuetavat „proovi” välja (proov seisnud peale teenistuse veel mingisuguses administratiivkatses), või oli seal muu põhjus, aga asi jäi juba Tallinnas soiku. Peamiseks vasturajajaks

aga oli, nagu ikka, Riia konsistoorium, kust Sinodi ees kõik rattad käima pandi, et Eesti piiskoppi ei saaks. Õnnetuseks oli Riias seekord pehme loomuga piiskop Donat, kes konsistooriumile seda tavalist kohta ei suutnud näidata, mis võimsa iseloomuga piiskoppide juures harilik. Nii sai konsistoorium teha, mis tahtis. Meil on selle kohta käepärast ainult üks, kuid siiski paljuütlev dokument: Riia piiskopkonna ühe „kurja geenuse”, J. K. Losski kiri oma väimehele P. Kulbuschile (pärastisele esimesele Eesti piiskopile), kus ta viimast kõikipidi manitseb: mitte „eestlastele piiskopiks” minna ja seejuures kahjurõõmsalt kirjeldab, kuidas nad 30 aastat tagasi selle mõtte „hiilgavalt läbikukutanud”. Au sellele, kellele au tuleb anda... Igatahes jäi asi soiku ja vene keelega apostlid valitsesid tõlgi läbi oma Eesti karja veel 30 aastat. Kui siis peale ägeda venestaja piiskop Arseni Riia piiskopitoolele diplomaatiline Agafangel tuli ja soovi avaldas: mõnedki jumalateenistuse sõnad eesti ja läti keeles ette kanda, siis ruttasid konsistooriumi liikmed kohkunult piiskopi ette (kui ma ei eksi, siis oli üks neist isa Jakovlev) ja palusid „jumalakeeli” sellest sammust loobuda. Peab ka tähendama, et ülempiiskop Agafangel pärast, Vene Sinodi mõjumehena, õelamana Eesti kiriku vastasena esines.

Kui nüüd Eesti kiriku välist püüet – oma rahvuslasele alusele saada – oleme vaadelnud, ei või meie vaikida neist töödest, mis seespool tehti ja mille tähendus mitte väike ei ole. Nimelt, mõtleme siin jälle isa K. Tiisiku lugemata hulka lendlehti, mis rahva sekka laiali valgusid ja iseäranis isa A. Ramuli ja pärast P. Laredei auväärilist püüet: Eesti kirikulaulu, mis senini Vene põhimõttel – laulab köster ja koor – oli seisnud, nüüd rahva kätte anda. Isa Ramul tarvitas selleks edelapoolsetes slaavi kirikutes ammust ajast tarvitataid, Ukraina „Bohoglasniku” ja „Lepta” riimitud viise. Peab ütleva, et Lääne-Euroopa kultuuri mõjul enam arenenud ukraina rahvas kaemat aega juba ei leppinud hariliku köstri „soologa”, vaid isiklikku osavõtmist kirikulaulust nõudis ja ka sai, osalt küll oreli abil, katoliku usuga unioonis osalt ja, kuid suuremalt jaolt, puht-õigeusu alal, üleval nimetatud riimitud viise tarvitades. Meie maal leidsid isa Ramuli tööd nii mitmeski kohas sooja vastuvõtmist. Iseäranis tuleb mäletada kadunud Prangli ülempreestrit V. Raskat, kes Tartu praostina riimilaulu mõjuvõimsalt toetas, kuigi see kohtade peal asjast arusaamise puudusel siiski väga visa oli edenema. Kohati said isa Ramuli laulud siiski armsaks tarviduseks ja see oli juba suur samm edasi. Kui nüüd Eesti kiriku rahvalaulust kõnelda, siis peab peatama kahe venna-preestri N. ja K. Prantsude elutöö juures sellel alal, Tahkurannas ja Häädemeestel. Kuna Häädemeestel riimimata laul rahvalauluks sai, nägi laiema

silmaringiga Tahkuranna Prants riimilaulu tähtsust juba siis ette ja viis oma koguduses osa laule riimimõdduga läbi. Viimase tähtsus seisab selles, et ta kirikust ka kodu läheb, kuna riimimata laulu kohta seda ütelda ei saa: viimase asemel, nagu seda ise Häädemeestel nägin-kuulsin, tarvita- takse ikkagi luterikiriku riimitud koraa- le. Kuid just Häädemeestelt tõusis uus ja elulisem püüe: mitte uusi laulusid ja viise, vaid praegu olevaid riimimõddule viia. Selle püüde teostajaks ja visamaks kaits- jaks on laiemalt tuntud P. Laredei, kellele isegi Eesti kirjandusloos kui luuletajale ja iseäranis lauliku Jakob Tamme äratajale, aukoht antakse. Laredei tegi kaua ja visalt tööd, enne kui osa oma töödest trükkis ilmu- tas raamatuna „Kirikulaulja”. Peab tunnista- tama, P. Laredei on peale väärilise põhjus- mõtte ka hulga kordaläinud töid andnud, millest mõned imekiirelt rahva omaks on saanud, nagu keerubite laulu viis sõnade- ga: „Issand, Sa mind oled pannud”. Kuid viga seisis selles, et Laredei korraga liiga suure ülesande üles seadis: tervet praegust kirikulaulude kogu – obihodi – salmimõd- dule üle viia. Seal peab aga tunnistama, et asi enam aega nõuab. Kiiremas korras kokkuseatud riimid ja viisid ei suuda läbi lüüa. Iseäranis takistab vana harjumus: 8. lauluviiis on ikkagi püütud igal pool laul- da ja juba tuttavaks saanud viisi on siis ainult võimalik ümber vahetada, kui uus võimsalt ja mõjuvamalt ette astub, nagu riimitud „õhtulaulus Jeesus Kristusele” nägime, kus tuntud Bortnjanski viis õhtu- laulu senise ühetoonilise viisi ühes õnne- tult (iseäranis alguses) tõlgitud riimimata sõnadega viibimata kõrvaldus. Laredei süsteem: võimalikult sõna-sõnalt tekstist ja ka viisist kinni hoides laulu riimida, on laulu, mis tuntud, ainult nurgelisemaks tei- nud, mis aina võõrastust äratav ja mis mit- megil laulu tarvitamise otstarbetuks teeb.

Muidugi tegi Laredei kui osav laulumees seda oma parema tundmuse vastu; ainult „hereesia” (valeõpetuse) süüdistust kartes. Kuid Vene „hereesiad” põhinesid vanasti ka ühe sõrme painutuse ja ühe tähe peal, nii ei tule neid mitte tõsiselt võtta, kuigi Vene võimu aeg nendega siiski rehkendada tuli. Ometigi oli juba Vene aja lõpul Tartu Aleksandri koguduse tegelastel, ülempiiskop Johannese vastutulekul, võimalik Laredei kui ka Ramuli töid heade tagajär- gedega kasutada, oma rohkearvuliste väl- jaannetega – noodi- ja lauluraamatutega, kui ka laululehtedega riimilaulule rahva sekka lahedamalt radasid saavutades, kui senini olnud. Viimane tegevus ei ole mit- te vähese tähtsusega, sest ta oli ülemine- ku ajal nii väga tarvilik, kui ettevalmistus koguduse laulu üleüldistamiseks, milleta ap-õigeusk ikkagi eesti usuks ei saa. Ei saa siin mööda minna ka viimase ettevõtte tõukest ja teostajatest. Tõuge tuli väljast- poolt: Peterburi Sisemisjoni Seltsi raama-

tukese „Elusõna” kaudu, mis ülempiiskop Johannesele väga meeldis ja mille ta Riias palvetundidele sisse tõi. Riias läks mõte välja „Elusõna” ka eesti keeles ilmutada. Töö tegi ära kadunud preester V. Verlok, anderikkam luuletaja meie tegelaste hul- gas. Kuid eesti loomu kohaselt tuli liig nobeda taktiga viise muuta, ka sõnu mit- mekesisemaks teha ja nii sai „Elusõna” asemel eesti vaimulikkude laulude I anne, kuna II anne suurem jagu P. Laredei töödel põhineb. Rohket vaeva mõlemate annete laulude koondamisel, silumisel ja trükki toimetamisel nägi Aleksandri koguduse kirjastuse asja juhtiv jõud isa K. Kokla. Viiside kallal töötas komisjon, kust võtsid osa, peale teiste, meie praegune ülempiis- kop Aleksander ja selleaegne Tartu Alek- sandri kiriku köster V. Pedosson.

Nii lähenes Eesti ap-õigeusu kirik pöörde ajale. Kuid enne juhtus veel tuulepuhang, mis Vene tegelastele natuke tolmu tegi, kuid ka ainult sellega lõppes. See oli nimelt Tallinna eesti tegelaste märgukiri. Kuid sellest teinekord.

Enne kui viimase ajajärgu sündmused lahti puhkesid, mis nii ületuldise kui kiri- kuelu peale nii tuntavalt mõjusid, sündis veel väike, kuid selle aja kohta õige ise- loomulik vahejuhtum, millest ma vaikides ei taha mööda minna, nimelt: Tallinna õi- geusuliste eestlaste märgukiri ja selle jä- relkaja Tartus.

1916. a. veebruarikuus pühitses suurem eesti õigeusu kogudus – Tallinna Issan- da Muutmise Kogudus oma kiriku 200. juubelit – õigem ütelda õigeusu teenistu- se pidamise 200. juubelit selles kirikus – sest kirik ise on palju vanem. Sündmust otsustati pühitseda võimalikult pidulikult. Kogudus oli tähtsaks päevaks kiriku üle puhastanud ja elektrivalguse sisse viinud. Külalisi oli laialt kutsutud, ka ülempiiskop Johannes, kes tol korral Tartus elas. Kutse sai ka nende ridade kirjutaja. Koos olid ka õige mitmed meie tuntud ilmalikud tegela- sed. Kuid just selle juubeli aeg, mida mää- ratu rahvahulga saatel pidasime, torkas sil- ma see ebaloomulik nähtus: ülemkarjane ei mõista oma karja keelt. Märkuseid selle kohta tehti õige mitmelt poolt. Et asjalikku vastu rääkida midagi ei olnud, katsusime isa Koklaga ja Paaveliga, kes ka Tartust olid tulnud, kõik registrid lahti tõmma- ta, et järgnevatel eesti jumalateenistus- tel (juubel ise oli reede, jäime sinna kuni pühapäevani) rahva meeoleolu parandada. Juhtumisi jäin ma piiskopi rongist maha. Et oma lahkete majaperemeest, selleaegset nõukogu esimeest, härra Mägi, kuhu mul- le korter oli määratud, enam tülitada ei tahtnud, võtsin härra A. Nõu kutse vastu tema poole ööseks minna. Hakkasime seal juttu ajama. Vilunud ametniku osavusega võttis õnnis Nõu lühikese ajaga juubeli lõ-

puarve kokku ja näitas, kui jõe see on, mis meil praegu sünnib: kirikupea ei mõista oma rahva keelt. Omalt poolt seletasin nii praegust olukorda kui ka väljapääsemise teid, kuidas mõistsin. Kõne kestis hommi- ku kella neljani. Et aeg juba liiga hiline, soovis Nõu, et ma omad mõtted ses asjas hommiku paberile paneks. Öeldud, tehtud. Sai umbes poogna suurune käsikiri. Nõu avaldas mõtet – seda täiendada ja Tallinna tegelaste poolt meie kirikuvõimudele sisse anda. Märgukiri ilmus trükis ülestõusmise pühade järele. Nõu saatis ta Peterburi Bal- ti vennaste Seltsile, Sinodi, ülempiiskop Johannesele, kui ka teistele tähtsamatele tegelastele, keda arvati asi huvitavat. Mis Peterburi saadetud kirjadest sai, pole ma kuulnud, kuid arvata võib, et nad sealsetes ruumikates „panipaikades”, kus ka meie väikesele Balti osale oma nurgake leidus, rahuund puhkama jäid. Kuid Tartus tegi märgukiri tolmu. Ülempiiskop Johannes sai üsna ärritatud ja seda mitte vahest nii- võrd märgukirja enese pärast, mille pea- motiiv oli: kõik jumalateenistus sündigu iga rahva emakeele peal, kui selle tõttu, et kiri Peterburi Sinodi ja mujale läks. Ja niisugune asi viis muidu rahulise vanake- se, kes Peterburi väga kartis, alati tasakaa- lust välja. Sain kutse, ühes oma selleaeg- se kaasteenija isa Koklaga, ülempiiskopi juurde ilmuda. Pärast lühikest seletust an- dis ülempiiskop minu kätte märgukirja, kus ta oma ääremärkustega oli ära tähen- danud, mis teda iseäranis ärritas. Kuidagi ei võinud ta leppida väitega, et kirikut olla venestajaks katsutud tarvitada, ja et kaud- selt ka teda, kui umbkeelset piiskoppi, venestajaks peetakse. Ta tegi ülesandeks märgukirja peale vastus kokku seada, mis ta sisu ümber lükkaks. Vastuse andmine jäi minu hoolde.

Järgmisel päeval lugesin ta isa Koklale ette. See kirjutas ka oma nime alla ja viisin ta siis Johannese kätte. Mõne päeva pärast kutsus Johannes kõik Tartus asuvad õige- usu vaimulikud kokku, keda siin tookord, Riia evakuatsiooni tõttu, õige palju oli.

Juba algusel näeme, et vanake õige ärev on. Pea selgubki asi. Ta andnud teatud märgukirja kahele preestri ümber lükata, aga need teinud oma vastusega asja mitu korda hullemaks. Palub koosolekul seis- kohta võtta.

Diakon Dorin loeb esiteks Tallinna kirja ette. Tõuseb üleüldine nurin ja rahulole- matus. Ühine otsus: kiri pole õige! Meil, vastuse autoritel, läks ihu soojaks. Mis siis veel öeldakse, kui vastust kuulevad! Peab ütleva, et vastus selle aja kohta tõesti soo- lane oli. Ma ei hakka teda siin kordama, ainult tähendan, et ta peaaegu kõik selle kava sisaldas, mille 1917. a. kirikukoos- olekud Tallinnas ja Tartus kinnitasid. Ka oli õige nimega ära öeldud Vene poliitika

tegevus meie kiriku asjus. Kõik meie Balti õigeusu kiriku ajalugu oli nelja järku ja- gatud, millest „ülevaate” algusel juba kõ- nelesin. Õige piinlik oli kuulda, kuidas isa Dorin rasvasemaid kohti isesuguse mah- laka häälega ette luges. Kuid tagajärg oli ootamatu. Lugemise järele ootasime Vene ametivendadelt kõige halvemat, aga tekkis piinlik vaikus. Viimaks pöörab Johannes auväärt isa Leismani poole ja küsib tema arvamist. Isa Leisman on esialgu nagu vähe kohmetu, kuid temale omase õig- lusega ütleb ta pikema mõtlemiseta: see on puha õige! Kõik sündis tõepoolest nii, nagu siin kõneldud. Olin ise Haapsalus praost, kui need kurjad ringkirjad ilmu- sid, kus usuõpetuski juba teisel kooliaas- tal slaavi keele palvete õppimise peale üle viidi.

See avaldus niisuguse autoriteedi poolt nagu isa Leismann mõjus kui välg selgest taevast. Tekkis veel pikem vaikus, mille viimaks piiskop Johannes umbes järgmi- selt lõpetas: noh, oleme nüüd palju ilusat ja huvitavat kuulnud, täname autoreid ja läheme koju. Nii „ilusasti” lõppes see hir- mus „kohtupäev”, milleks ta õieti mõel- dud oli. Märgukirjad jäid muidugi piiskopi sahtlisse pikka und puhkama, kuni nende sisu 1917. a. märtsil tõusnud kõuemürin uuesti elule äratas ja nüüd juba lõpulikul- t. Kuid sellest järgmine kord.

Lõpuks ei või ma selle pealtnäha väikese tähtsusega sündmuse puhul avaldamata jätta võrdlust kahe koolivenna vahel: nii soojaks tegi meie, Eesti kiriku eest võit- lejate südamed isa Leismani õiglane ja otsekohene otsus kõige senise kiriku poliitika üle ja – kui kapatäis külma vett mõ- jus niisama lugupeetud tegelase, magister Truusmani otsus: see kõik, iseäranis Eesti piiskopi nõudmine, olla ilmaaegne! Ainult pärast saime Truusmani kui teadusemehe seisukohast aru, kui ta aasta hiljem, Tartu kongressil, venelaste suureks häämeeleks seletas: emakeelset jumalateenistust tulla mitte küllalt kohaseks pidada: tema peale isiklikult mõjuda kõige rohkem veel kree- kakeelse evangeeliumi lugemine! Mine tea, ehk on siin osa õigust kah, kui mõtlema hakkad, kuidas katoliiklased oma preestri arusaamatu ladinakeelse ümisemisega le- pivad. Kuid nemadki loevad oma raama- tutest sedasama järele ikkagi emakeeles. Ka muutis magister Truusman pärast oma seisukohta, kui ta meie meelega kirjale, kus meie Eesti piiskopi saamiseks okupat- siooni eel omad viimased trumbid välja mängisime, ka oma nime alla kirjutas. Tõ- sisest eluküsimusest sai oma raamatukuh- jade taga ka teadusemees aru.

ÕIGEUSU KOGUKONNAELU NÕUKOGUDE AJAL¹

Preester Andrei Sõtšov

Osalen praegu SA Eesti Teadusagentuuri üheaastases uurimisprojekti, mis uurib õigeusu kiriku sotsiaalset kogukondlikkust Baltimaades 20. sajandil. Projekti nimi on „Õigeusk kui solidaarsus: uuring õigeusu kiriku rahvalikust kogukondlikkusest (*sobornost*) Eestis 19.–20. sajandil”. Minu ülesandeks Tartu Ülikooli teadurina on keskenduda õigeusu kiriku kogukondlikkuse vormidele Nõukogude ajal ja kirjutada selle põhjal teadusartikkel.

Siinkohal tahaksin jagada oma esmaseid muljeid tehtud uurimusest. Töötades arhiiviallikate kallal avastasin, et kohaliku õigeusu piiskopkonna ja selle koguduste suhted Nõukogude ajal olid keerulised. Riiklik usupoliitika, mida esindas tollal okupeeritud Eestis asuv Vene Õigeusu Kiriku Nõukogu volinik, hiljem usuasjade volinik koostöös Eesti NSV valitsuse ja omavalitsuste täitevkomiteedega, kontrollis usuorganisatsioonide tegevust ja kehita usukultusalase seadusandluse nõuete täitmist. Voliniku kiriku ja koguduste üle teostatav kontroll oli nii statistilist kui ka administratiivset laadi ning ajapikku see suurenes ja piirangud muutusid rangemaks. Volinik kontrollis, kui hästi kogudused ja vaimulikud täitsid Nõukogude usualase seadusandluse ettekirjutusi. Kui kogudustes esines näiteks konflikte ja kaebusi või täitevkomiteed süüdistasid vaimulikke kehtestatud usupraktiseerimise piirangute kuritarvitamises või rikkumises, oli voliniku ülesanne kutsuda ühes täitevkomiteega „rikkujat” korrale. Esines vaimulike ja kirikutegelaste otsest represseerimist, eriti Stalini ajal 1949. aasta märtsiküüditamise raames. Hruštšovi-aegse usuvastase kampaania hoogustumisel

füüsilisi repressioone ja väljasaatmisi ei esinenud, küll aga kutsuti vaimulikke korralt näiteks tegutsevate vaimulike registratsioonilt mahavõtmisega või koostöös piiskopiga teise kogudusse ümber paigutades ja hoiatustega.

Ei hakka siinkohal pikemalt peatuma ei Nõukogude religioonipoliitika eripäradel Stalini, Hruštšovi või Brežnevi ajal ega iseloomustama Moskva patriarhaadi vene ja eesti soost Tallinna piiskoppe ning nende saavutusi, vaid keskendun eeskätt kogudustele, lihtvaimulikele ja õigeusu kogukondlikkuse vormidele.

Nõukogude aeg ja kirik seostub tihti kirikuvaenamisega, usuvastase survega ja ateistliku propagandaga. Tihti esinebki kaldumus ületähtsustada negatiivset poolt, unustades mõningaid positiivseid aspekte. Vaatamata Nõukogude religioonipoliitika survele, usuvastasele propagandale, majanduslikele ja muudele survemeetmetele (näiteks nõusoleku saamine igaks kalmistupühaks täitevkomiteelt) eesti- ja venekeelsed õigeusu kogudused ikkagi võimalust mööda tegutsesid, vaimulikud teenisid oma koguduserahvast, nii nagu oli võimalik. Lühidalt, kogukondlikkus elas oma elu, koguduseliikmed osalesid iga-aastases kirikuelus. Vaimulikud ristisid, laulatasid ja matsid oma koguduseliikmeid.

Igal aastal peeti maakogudustes jumalateenistusi, surnuaiapähi, kohalikud vaimulikud ühes kooridega külastasid üksteist kirikupühadel. Kuni 1949. aastani ning Saare- ja Pärnumaal mõnda aega veel 1950ndate keskel korraldati leeriõpetust ja leeripühasid. Selleks otstarbeks trükiti Eesti Piiskopkonna valitsuse soovil 1956. aastal 2000 eksemplari eestikeelseid leeritunnistusi. Kuigi eestikeelset õigeusu kirjandust ei avaldatud just palju, esines ka selles osas erandeid. Nii näiteks avaldati 1951. aastal Tallinnas ülempreester Christofor Vingi koostatud „Õigeusu kiriku põhiviiside noodiraamat: õhtuse ja hommikuse jumalateenistuse laulud segakoorile”. Sellele lisaks koostas ja trükkis piiskopkonna valitsus igal aastal eestikeelsete õigeusu koguduste jaoks tuhandeid üldhingepalvuse ja pühade laululehti ja kirikukalendrid. Laululehtede ja kalendrite tiraaž ei olnud suur, see varieerus 2000–3000 vahel. Noorte leeris käimine, mis ametlikult keelustati, oli populaarne näiteks Saare- ja Pärnumaal. Riigimaksude tõstmise puhul 1960. aasta alguses otsiti erinevaid lahendusi. Nii näiteks käisid Saaremaal kirikuvanemad või koguduse liikmed külast külla kogumas mitteametlikult annetusi kõrgendatud ja aasta sissetulekut mitmekordselt ületanud kindlustusmaksu ja maarendise õigeaegselt maksmiseks. Sellele lisaks korraldati

mõnes koguduses, näiteks Häädemeestel, teeõhtuid, mille käigus koguti annetusi riigimaksude maksmiseks ja kiriku remondiks. Kõrgete riigimaksudega hätta jäänud maakogudusi toetasid rahaliselt ka linnakogudused. Nii näiteks maksis Valgamaa praost isa Valentin Savin Valga Issidori koguduse abiga Priipalu ja Ilmjärve maakoguduse riigimakse, päästes nõnda neid likvideerimisohu eest.

Üldiselt assotsieerub Nõukogude aeg kohalikus õigeusu kiriku ajaloos koguduste massilise likvideerimisega, patriootiliste aksioonidega, rahuvõitlusega. Jah, see oli nii. Kuid Nõukogude ajal esines kohati ka uute kirikute ja kogudusemajade ehitamist ning kohtu teel õnnestus kogudusemaju isegi tagasi saada. Nõukogude ajal on teada kolme kiriku ehitamise juhtumid. Kõik kolm väiksemat kirik-palvelat ehitati võõrandatud või sõjas hävinud kirikute asemel. Esimeseks oli Obinita koolimajas asunud kirik, mis võõrandati 1950. aastal. Samal aastal eraldas Vastseliina rajooni täitevkomitee kompensatsiooniks ühehektarilise maatüki ühes pooleni ehitatud majadega. Kirik uue preestrimajakese saai valmis aastail 1950–52. Uue kiriku ehitamist juhtis ülempreester Vilemon Talomees. Setumaal ehitati veel teinegi pühakoda. 1927. aastast pärit Meeksi kirik-palvemaja muutus kasutuskõlbmatuks juba 1940ndate lõpus. Kohalik preester Joann Kuldmäe ühes koguduseliikmetega alustas vana pühakoja kõrvale uue kirik-palvela ehitamist 1950. aastal. Uue pühaku ehitustöödeks saadi piiskopkonna valitsuselt toetust 3000 rubla, palke osteti koguduse kulul. Kirikuhoone saai valmis 1952. aasta septembris. Ametlikult lubati selles teenistusi pidada alles 1953. aasta algusest. Isa Joann etendas ka oma osa Meeksi pühakivi säilitamisel. Vaatamata aastail 1959–63 täitevkomitee ja voliniku korduvatele käskudele ja selgitustööle kõrvaldada setode austatav jaanikivi, seda siiski ei tehtud. Tagajärjeks oli see, et isa Joann arvati maha tegutsevate preestrite nimekirjast ja Meeksi koguduse juhatus („kahekümnendik”) saadeti 1963. aastal laiali. Arvelt mahavõtmise tähendas, et preestril ei olnud enam õigust pidada jumalateenistusi ja talitusi. Kolmas teadaolev õigeusu pühakoda, mis õnnestus ehitada II maailmasõjas hävinud pühakoja asemele, oli Agusalu (vene keeles *Обково*) külas asuv püha Nikolai kirik-palvela. Kirik ehitati valmis ja selle pühitses sisse Tallinna piiskop Issidor (Bogojavlenski) 1949. aastal. Väike Agusalu kogudus likvideeriti ja kirikuke lammutati, kasutades selle puitmaterjali kohaliku toidupoje ehitamiseks 1966. aastal. Tartus koguduseliikmete korjanduste ja osalt teiste õigeusu koguduste annetuste abil õnnestus 100. aastapäevaks taastada ja pühitseda sisse Tartu Jüri kirik. Sõjas tugevasti kannatada saanud püha

Georgi kiriku taastamise eestvedajaks oli preester Nikolai Koger. Kiriku õnnistamine leidis aset 17. juunil 1945. aastal ja sel puhul avaldati ka vastavasisuline brošüür ühes akafistiga püha Georgi Võidukale.

Koguduste likvideerimisi uurides ei avastanud ma neis suuremat protesti. Kogudusi pandi kinni paljuski omal soovil. Protesteeriti ja protestikirju lähetati vaid üksikjuhtumitel, näiteks Sindis, Kilingi-Nõmmel, Agusalus. Eriti puudutab see väikesearvulisi õigeusu maakogudusi, kus kirikuhoonetest loobumisse suhtuti kui bürokraatlikku protseduuri, koguduse kahekümnik tões, et ei ole suuteline maksma enam kõrgendatud maarenti ja hoonete kindlustusmaksu ning saatis vastavasisulise palve piiskopkonna valitsusse. Üksikud kogudused, näiteks Hiiumaal ja Saaremaal, üritasid sula-ajal end uuesti registreerida (näiteks Torgu, Tiirimetsa, Mõnnuste, Kõrgessaare kogudus Mudaste palvelana) või algatada kiriku taastamist, kuid olude sunnil need plaanid takerdusid kas voliniku soovimatusse neid registreerida või taastamisprojekti kallidusse.

Kuigi suurem osa kogudusi kaotas Nõukogude ajal oma kogudusemaja, mis võõrandati, esines selles ka erandeid. Üheks selliseks erandiks oli Kuressaare õigeusu kogudus, millel õnnestus kohtu teel tagasi võidelda 1952. aastal riigistatud preestrimaja aadressil Allee 10. 1955. aasta mais esitas koguduse juhatus rajooni täitevkomiteele 101 koguduseliikme allkirjaga tagastamisaotluse, mille ärakiri saadeti ka volinikule ja ENSV Ministrite Nõukogule. Vaatamata linna täitevkomitee vastuseisule otsustas ENSV Ülemkohtu Tsviilasjade Kohtukollegium 8. oktoobril 1955. aastal, et TK kommunaalosakond peab maja vanale omanikule tagastama. Elujõulised kogudused suutsid ehitada võõrandatud kogudusemajade asemele uusi kiriklaid. Nii näiteks suutis Narva Kreenholmi kogudus ehitada 1949. aastal võõrandatud kogudusemaja asemel omal kulul uue. Uues hoones oli viis korterit, mille kogudus üüris mõlema preestri peredele, diakonile, koorijuhile ja kirikuvanemale.

Kogukondlikkuse õitseajaks võib pidada lühiajalist sulaja kõrgperioodi aastatel 1956–1957 ja perestroika aega alates 1987. aastast. Mõlemat perioodi võib pidada Nõukogude religioonipoliitikas kõige leebemateks ajavahemikeks. Esimest iseloomustab represseeritud õigeusu vaimulike (näiteks Julius Niinemets, Mihhail Tapp, Joann Ümarik, Feliks Remberg, Mihhail Dubrovin) rehabiliteerimine ja Siberist kodumaa piiskopkonna teenistusse naasmine, jumalateenistustel osalejate ja leeriskäijate arvu tõus ning piiskopi sagenevad koguduste visitatsioonid. Juba enne perestroika algust, 1984. aastal, viidi lõ-

¹ Artikkel on avaldatud Sihtasutuse Eesti Teadusagentuur finantseeritava personaalse uurimistoetuse rühmagrant PRG1274 „Õigeusk kui solidaarsus: uuring õigeusu kiriku rahvalikust kogukondlikkusest (*sobornost*) Eestis 19.–20. sajandil (1.01.2021–31.12.2021)” raames.

pule ja pühitseti Vasknarva prohvet Eelija kirik. Perestroika-aja alguseks võib pidada aastaid 1987-1988. 1988. aastal tähistati Tallinna piiskopkonnas Venemaa ristimise 1000. aastat. Neil aastail taasavastati ka kohalik kirikuajalugu. Nii näiteks pühitses Karjala ja kogu Soome peapiiskop Johannes peapiiskop Hermani 110. sünniaastapäeva tähistamiseks Muhu-Rinsi kirikus 2. juulil 1989 sisse mälestustahvli. Mälestustahvli sissepühitsemisest võttis osa Soome haridusminister Lauri Kärävä, ülemdiakon Mikael Kriisin ja peapiiskop Hermani tütar Tamara Kasanko. Sama aasta 23. juulil taasavati ja pühitseti pidulikult sisse Tallinna Issanda Muutmise Peakiriku siseõues püha piiskopmärter Platoni büst. Mälestusmärgi pühitsemisest võtsid osa Tallinna metropoliit Aleksius (Ridiger), Helsingi metropoliit Tihhon (Tajakka), ülempreestrid Emmanuel Kirss ühes praostide Felix Kadariku, Nikolai Bežanitski ning Soome preestrite Timo Lehmuskoski ja Markku Aromaga. Perestroika ajal muutus aktuaalseks uue Tallinna piiskopi kandidatuur. Nii näiteks palusid 27. juulil 1987. aastal Tallinna piiskopkonna vaimulikud metropoliit Aleksiuist, et tema otsiks ja määraks endale piiskopkonda abipiiskopina järglaseks eesti keelt valdava ja kohalikke olusid tundva Tartu Uspenski peakiriku ülempreestri Simeon Kružkovi. Palvet korraldati 10. märtsil 1990. aastal ja sellele kirjutati alla 14 vaimuliku. Perestroika ajal sai võimalikuks korraldada ülepiiskopkondlikke vaimulike koosolekuid. Nii näiteks toimus 15. detsembril 1988. aastal Kuremäel esimene ülepiiskopkondlik vaimulike koosolek,

millel kinnitati Vene õigeusu kiriku uus määrus. Koosolekul osales ka usuasjade volinik Rein Ristlaan, kes teavitas koosolekust osalejaid koguduse maksukoormuse vähendamisest ja plaanidest vabastada kirikuteenijad kõrgendatud tulumaksust. Kirikutel lubati taas vabamalt korraldada usuõpetust lastele ja noortele ning teenida usklikke haiglates. Eesti televisioon viis läbi esimesed TV-jumalateenistused 1989. aastal. Perestroika ajal tõstasid eesti õigeusu vaimulikud taas küsimuse kohaliku keelt valdava uue piiskopi vajalikkusest ja eestikeelse õigeusu häälekandja ilmuma hakkamisest. Oikumeenilise koostöö koordineerimiseks loodi 16. veebruaril 1989. aastal Eesti Kirikute Nõukogu. Perestroika mõjus väga positiivselt eriti Eesti õigeusu identiteedi elluärkamisele. 1988. aastal loodi muinsuskaitseleikumise raames Tallinna Issanda Muutmise koguduse aktiivi poolt Suur-Kloostri kild. Kild aitas kogudusel korraldada näiteks talgud. Sarnaseid kirikute koristustalguid hakati korraldama ka Hiiumaal, Haapsalus ja mujal.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Nõukogude aega ei saa ei idealiseerida ega demoniseerida. Nõukogude ajal õigeusk rohkem linnastus. Maakoguduste arv vähenes. Linnakogudused, eriti Tallinnas ja Narvas ning mujal Kirde-Eestis, kasvasid. Eesti õigeusu kontekstis iseloomulikud kogukondlikkuse praktikad, nagu näiteks leeripühad, surnuaiapühad ehk üldhingealvused suvel koguduste surnuaedadel koos õigeusu salmimõõduliste laulutraditsiooniga kestsid kogu Nõukogude aja. Leeriõpetus ja leeripühade traditsioon

keelustati 1949. aastal, kuid kestis mittemetliku individuaalõppena Saare- ja Pärnumaal veel 1960.-70. aastatel ja muutus taas legaalseks 1987. aastal. Samal aastal korraldati näiteks esimene leer Tallinna Issanda Muutmise kirikus. Surnuaiapühade traditsioon püsis see-eest visalt kogu Nõukogude aja. Usuelu elavnes eelkõige sula ajal 1956-57 ja alates 1987. aastast. Vaimulike töö Nõukogude usuvaenuliku surutise tingimustes oli tänuväärne. Näitena võib siinjuures tuua õigeusu kirikuloo kogujat ja Nõukogude-aegsetes eesti õigeusu kalendrites lühiaiklilte avaldajat isa August Kaljukoske, Obinitza ja Meeksi kirikute ehitajaid isasid Vilemon Talomeest ja Joann Kuldmäet, Vasknarva kiriku taastamise algatajat isa Vassili Borinit, maakirikute ja -koguduste säilitajaid praoste Felix Kadarikku ja Valentin Savinit. Kuigi Tallinna piiskopkond oli väga vaene ja väikesearvuline ning kaotas Nõukogude ajal üle 40% kogudustest, selle vaimulikkond vähenes ja vananes ja asemele tulid vaid vähesed, jätkati usuelu nii, nagu suudeti. Juba 1947. aastal iseloomustas piiskop Issidor piiskopkonna üldolukorda kirjas pühale sinodile sõnadega: „Kõigist 130 Eesti piiskopkonna kogudusest ei ole 70 kogudust võimelised üleval pidama ei preestrit ega köster-salmilauljat. Koguduseliikmete kindlustamatuse juures on piiskopkonna vaimulikud sunnitud enda ja pere ülalpidamiseks tegema muud tööd (...). Paljud kogudused on vakantsed ja olemasolev vaimulik hooldab 2-3 kogudust (...).” Sama suundumus jätkus läbi kogu Nõukogude aja. Uurides koguduste sulgemise põhjusi võib öelda järgmist. 1945. aastal

loodud Moskva patriarhaadi Eesti õigeusu piiskopkond oli väike ja mõneti perifeerias asuv kakskeelne piiskopkond. Vähenes eestikeelsete vaimulike juurdekasv toimus 1950-ndatel, mil Leningradi Vaimuliku Seminari lõpetasid mõned eesti soost vaimulikud (näiteks Aleksander Tarkmees, Innoekti Hiet, Aleksei Särel). Maakogudused olid väikesed ja vaesed. Koguduste likvideerimisele aitas kaasa rahvastiku rändamine linnadesse ja Nõukogude võimu suurendatud maksukoormus (näiteks kirikute kindlustusmaks). Kogu piiskopkond elatus Nõukogude ajal patriarhaadi keskvalitsuse dotatsioonidest. Kõige paremini suutsid olukorraga toime tulla linnakogudused, lisaks Kirde- ja Kagu-Eesti. Mujal koguduste võrgustik tasapisi kahanes. Piiskop Aleksius valitsusajal anti eesti õigeusu kogudustele näiteks uue kalendri kasutamiseks suuremat vabadust. Nõukogude usuvastase surve tingimusi arvestades oli oikumeeniline koostöö hea ning selle tulemusena loodi 1989. aastal Eesti Kirikute Nõukogu.

Üldiselt olid suhted vene- ja eestikeelsete õigeusklike vahel sõbralikud ja dissidentlust ning suuremat eristumisvajadust rahvuse põhjal ei esinenud. Nõukogude võim Eestis võttis endale küll sihiks suruda ühiskonnast välja kirikuid ja usuorganisatioone, seades neile ranged majanduslikud ning finantsilised piirangud ja tõhustades kontrolli kiriku keskvalitsusest kuni kogudusteni välja, kuid kõik need ettevõtmised ei saavutanud siiski oma lõppeesmärki: juurida usutraditsioonid rahva seast välja. Kirik ärkas perestroika ajal taas ellu.

UINUS ISA GENNADI KRUŽKOV

16. mail 2021 kutsus Issand siit maailmast ära arhimandriit Gennadi Kružkovi.

Isa Gennadi, kes varasest east peale Issanda viinamäel tööd tegi, sündis 7. novembril 1950. aastal Petseris vaimuliku perekonnas. Ta õppis Moskva Vaimulikus Seminaris, pühitseti diakoniks 14. oktoobril 1977 ja preestriks 12. märtsil 1978. Pühitsemise järel määrati isa Gennadi teenima Pärnusse. 1998. aastal kutsus tema isa Siimeon, kes oli samal aastal pühitsetud oikumeenilises patriarhaadis abipiiskopiks, ta endale appi Tartusse. Alates 1998. aastast teeniski isa Gennadi Tartu Jumalaema Uinumise, Uspenski koguduses.

2010. aastal ülendas Tema Pühadus oikumeeniline patriarh Bartolomeos isa Gennadi arhimandriidiks, Eesti kiriku pea kõrgestipühitsetud metropoliit Stefanus aga arvas ta püha Platoni ordeni vääriliseks. 2018. aastal andis Tartu pühitsetud piiskop Eelija talle Tartu piiskopkonna esijutlustaja vastutusrikka ameti.

Hea Jumal andis isa Gennadile kaks talenti: jutluste pidamise anni ja pihi vastuvõtmise anni. Esimese üle oli ta õnnelik, valmistas oma jutlusi rõõmuga ette ja pidas neid lihtsate, kõigile arusaadavate vestluste vormis, mis ometi põhinesid pühadel kirjadel ja pühade isade õpetustel. Ta rääkis peast, õigemini südamest, paberile kirjapandud teksti kasutamata. Teine and, oskus pihti vastu võtta, oli talle pigem koormaks, ristiks, mida ta alandliku meelega kandis. Pidanud ise korduvalt Issanda käest andeks paluma, õppis ta käima Jeesuse sõna järgi ja andma patustanutele tingimusteta andeks „kas või seitsekümmend seitse korda” (Mt 18:22).

Kauaaegne teenimine jumalavastase võimu tagakiusamise ahistuses andis isa Gennadile vaimuliku kogemuse, et need, kes tulevad usuvaenuliku ja võrgutava maailma kiuste ja paluvad osa saada pühast ristimise salasusest, on selgelt saanud osa jumalikust armust ja valitud igavese elu jaoks ning seepärast ei ole vajalik ris-

timist edasi lükata kateheesi läbimiseni või nõuda näiteks usutunnistuse ja Meie Isa palve peast oskamist. Sel teemal oli tal mitmel korral lahkavamusi pühitsuselt nooremate nõudlike preestritega.

Viimati teenis isa Gennadi jumalikku liturgiat pühäl ja helgel Kristuse ülestõusmise paasapühäl, pärast seda hakkas tema tervis üha enam halvenema. 13. mail viidi ta haiglasse, kus ta arstide jõupingutustele vaatamata salvitoojate naiste pühapäeva varahommikul kell 6.45 surmaunne uinus, sest nõnda oli Issanda hea tahtmine võtta oma eakas teenija ülestõusmise päeval ära enese juurde.

Anna, Issand, igavest rahu oma õndsasti uinunud sulasele arhimandriit Gennadile ja lase temast jääda igavene mälestus!

VAIMULIKKE LUULETUSI

Piret Riim

Otsekui

Issand!
Nii rikkalikud
on Su annid mu ümber,
et toetun neile ja kukun
sügavikku, kust kinni mu püüad.

Ja jälle uus päev,
ueded annid,
kuni õpin märkama
nende läbipaistvust.

Otsekui loor pruudil,
mis meelitab sügavamale,
otsekui lubadused,
mis täituvad.

Otsekui Sinu Sõna,
mis võtab kuju
kindlamalt kui mu süda.

Motellis

Mu süda on motell,
kus Jumal saab puhata.
Koos käime Tema armust,
minu viletsusest.

Ajan Ta välja
oma kõrkusest.
Maksan maksu ja palun taas,
et Ta tuleks.

Tolliametnik tige
vaatab altkulmu
ega jaksa keelata.

Sõnu leides

Sa asetad sõnad järjekorda
ja maailm tekkis
ja meie
ja sõnade pillerpall meis.

Vali neist välja,
vali neist välja need õiged!

Ja ümber maailma läks meie tee,
kuni Sa leidsid,
kuni Sa leidsid minu.

ja mina uskusin Sõnu
järjekorras, mis seadsid
Sinu tahtest –
enam ei kahtle!

Aruandepäeval

Veidi veider vend ülistas Jumalat
ja seepärast me ei uskunudki.

Aga tavalisel polegi asu
siin taeva all,
on vaid kasu.

Ja lõikuskuu tuleb
ja sammud seab aita
Aidamees.

Aita teda, kündjat,
kel aruanne on ees.

Lausumine

Ma pean lausuma omas keeles
igäühe nime,
et tõsta ta kõrgemale
siinoleku vaevast.

Taevas kajab vastu
kõigist neist nimedest,
kui ehime kõlava
uue maa.

Vaiksel laupäeval
Kummargil vaatan Su kotta,
nimeta mees,
kõik kes Sa andsid
tänapäevaks.

Ega olegi kahju
raidkivist
Su hauale laduda,
ilusad sõnad sellel.

Üksnes elluärganu
suudab seda kõrvaldada,
üksnes ellujäänu
lugeda.

Teelahkmel

Issand!
Mu südame videvikus
on varjul mitu teed.
Milline võtta, mis jätta?
Mõistatuseks on need.

Tähele panna, mis tuleb?
Kuulatama, mis peab?
Uks, mille avad või suled,
tooma või viima peab head.

Kuidas ta ära tunnen?
Kuidas ma usaldan?
Kuidas end avan või sulen?
Millele avaldan?

Puhkenud ootuste rivis
seisavad head ja vead.
Milline mis on? Ma tunnen –
Sina vastama pead.

Kristuse poole

Oh Kristus!
Sinust jumalik kiitlemine
ei väsi mu huulil,
kui vaatan Su tegusid
ööst päevasse.

Oh aita mul püsida,
viive koguda,
mis Sinu hinguses
edasi kanda.

Mu õlad on jõuetud,
nõrgad on käed,
ei jaladki jõua
ja tahet ei ole.

Ei ole mul Sinuta
midagi, mida
edasi kanda või anda.

Ja tuhaliival
on süda mu pihus,
et Sulle ta anda,
kas raatsin?

Maa tõmbab ligi
ja udu mu meeles
teeb tee kibedaks.

Siiski Sa jõuad
ka minuni.
Ava,
Sind palun,
mu hinge uks.

Kiriku arhitektuur

Архитектура церкви

Õigeusu kirik on püha koht, kus elab Jumal ning kus Ta on alati kohal. Kristlased lähevad kirikusse palvetama ning Jumala lähedust tundma. Apostlite ajal ei olnud kirikuid ning inimesed kogunesid eramajades. Kui püha Konstantiinuse (Konstantiinus Suur) abiga hakati kirikuid arendama, asuti ehitama ka kristlastele pühendatud pühakodasid. Need Jumala majad on ehitatud teatud kindlal viisil, et aidata meil Jumalat kiita. Iga kirik on pühendatud kas mõnele pühakule või kirikupühale. Õigeusu kirikus viibides ümbritseb meid Jumala armastus, pühakud ning meie vennad ja õed Kristuses.

Православная Церковь – это святое место, где живет Бог, где Он всегда присутствует. Христиане ходят в церковь, чтобы молиться и ощутить присутствие Бога. Во времена апостолов церковей не было, поэтому люди собирались в частных домах. При содействии Святого императора Константина Великого было положено начало развитию церковей, – и в то время приступили к строительству христианских храмов. Храмы строились так, чтобы помочь нам славить Бога. Каждая церковь посвящена какому-либо святому или церковному празднику. Находясь в православной церкви, мы находимся в окружении Божьей любви, святых, а также наших братьев и сестер во Христе.

Altar

Usume, et just siin on Jumal kohal ja just siin elavad pühadest pühamad ning asub taevariik. Just siin on kohal euharistia ime. Altar on sillaks taeva ja maa vahel.

Ikoonistaas

Ikoonistaas on ikoonidest sein, mis eraldab altarit löövist. Ikoonistaasi keskel on Kuninglikud Uksed, mida tohivad kasutada üksnes vaimulikud teenistuste ajal ning nende kõrval asuvad kaks ust, mille peal on peainglite ikoonid. Ikoonidel on kujutatud Jeesuse ja pühakute elusid.

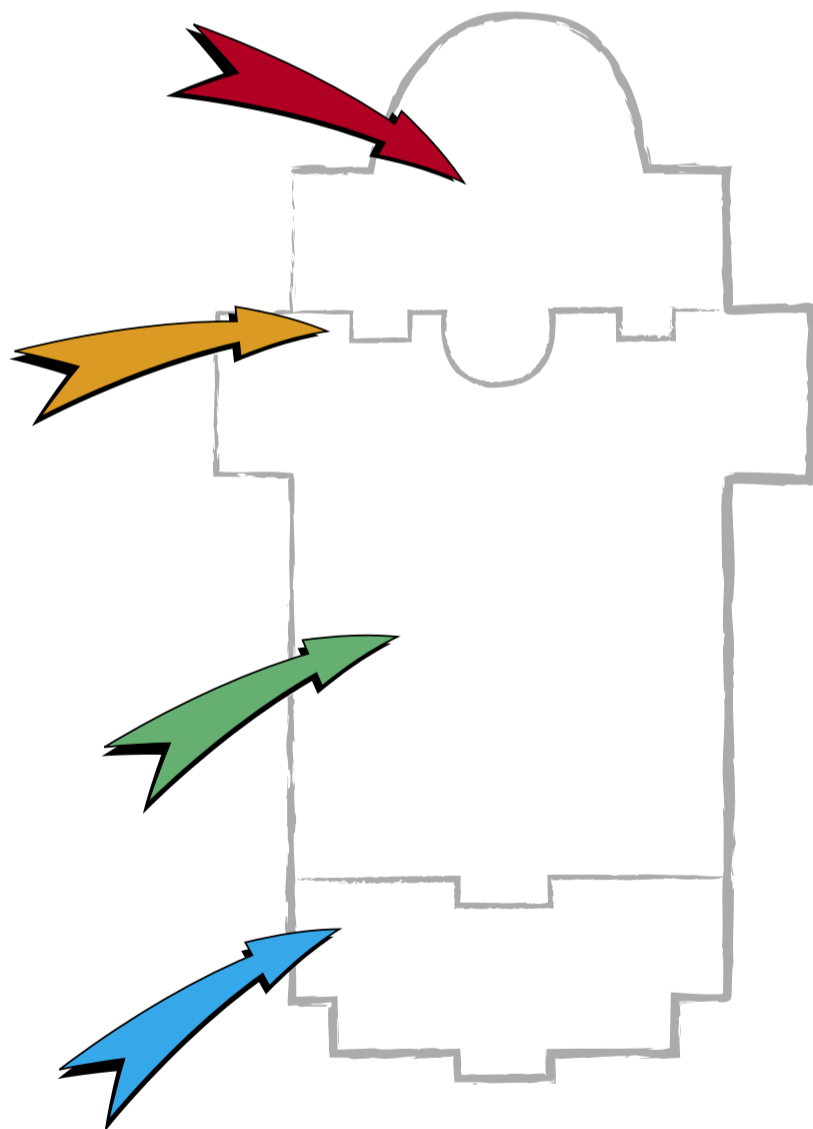
Lööv

Lööv on kiriku keskosa. Just seal kogunevad kirikuliiemed, et palvetada ning saada osa armulauast.

Narteks (eeskoda)

Eeskoja kaudu sisenetakse kirikusse. See näitab meile, et Jumal võtab vastu kõik inimesed, isegi need, kes ei ole ristitud.

1. Kirikuid ehitatakse kindla põhiplaani, mis väljendavad meie usu eri tahke. Näiteks on olemas ristikujulisi kirikuid (Jeesus ristil), laevakujulisi (Noa laev, üks kindel koht meie tormilises elus), kaheksanurkseid või ruudukujulisi. Kirik sümboliseerib alati Jumala riiki.

Алтарь

Мы верим, что именно здесь присутствует Бог и живут святейшие из святых, а также находится Царство Небесное. Именно на алтаре происходит чудо причастия. Алтарь является мостом между небом и землей.

Иконостас

Иконостас – это своего рода стена из икон, отделяющая алтарь от остального храмового помещения. В центре иконостаса находятся Царские врата, которые могут использоваться только духовенством во время богослужений, а рядом с ними расположены две двери с иконами архангелов. На иконах изображены жития Иисуса и святых.

Наос

Наос – это центральная часть церкви. Именно там собираются прихожане, чтобы помолиться и принять причастие.

Притвор

Через притвор входят в церковь. Это показывает нам, что Бог принимает всех людей, даже некрещеных.

Kirik on sündinud!

„Ja mina ütlen sulle: Sina oled Peetrus ja sellele kaljule ma ehitan oma koguduse, ja põrgu väravad ei saa sellest võitu” (Mt 16:18).

Церковь родилась!

«И Я говорю тебе: ты — Петр, и на сем камне Я создам Церковь Мою, и врата ада не одолеют ее» (От Матфея 16:18).

1. Церкви построены по строго установленному плану, который выражает различные аспекты нашей веры. Например, есть крестообразные планы (Иисус на кресте), похожие на корабль (Ноев ковчег – надежное место в нашей бурной жизни), также восьмиугольные и прямоугольные. Церковь всегда символизирует Царство Божье.

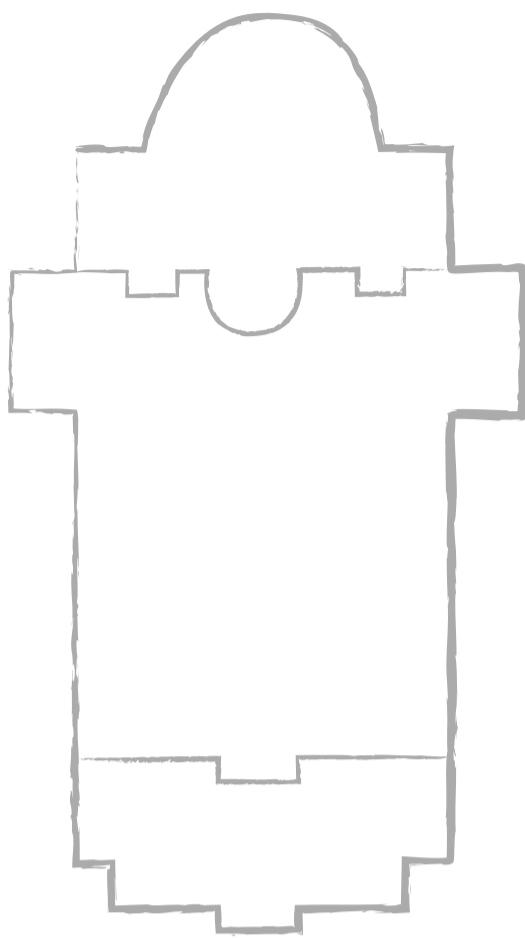
2. Kirikud ehitatakse tihtilugu nii, et neile paistab idast tõusev hommikupäike. Tavaliselt on kirikul ka kuppel, mis sümboliseerib taevast. Samuti on olemas kellad, mille helinaga kutsutakse inimesi teenistusele. Kirikukellade helin on erinev sõltuvalt teenistusest.
3. Iga kirik on pühendatud kas mõnele pühakule või kirikupühale.

Ülesanne:

1. Märki joonisel kiriku osad: lööv, altar, eeskoda, ikonostaas.

2. Värvige kirik, kasuta erinevaid värve.

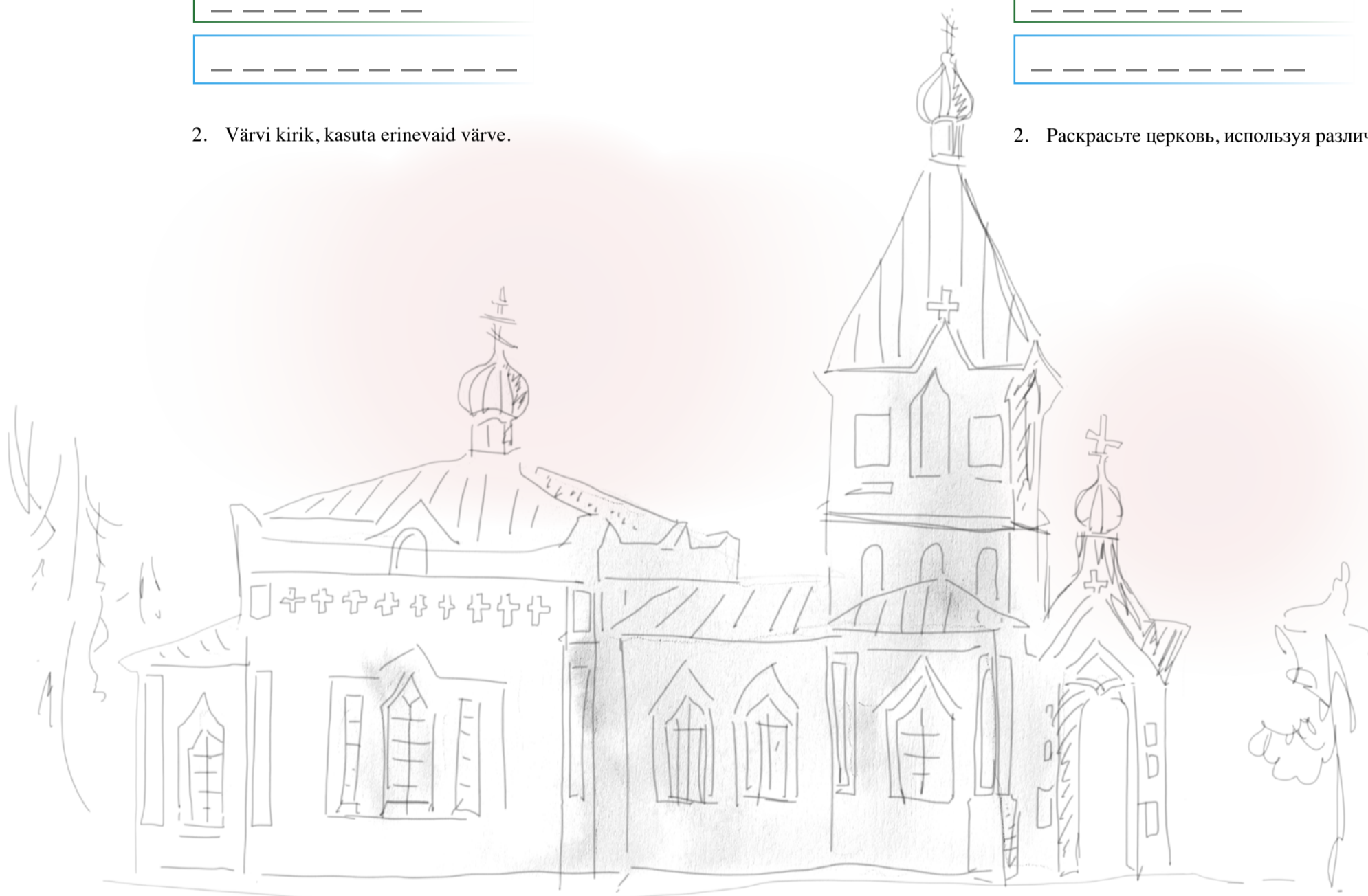
2. Церкви зачастую строят так, чтобы их освещало восходящее с востока утреннее солнце. Обычно у церкви также есть купол, символизирующий небо, и есть колокола, созывающие своим звоном людей на службу. Для каждого вида службы установлен определенный колокольный звон.
3. Каждая церковь посвящена какому-либо святому или церковному празднику.

Задача:

1. Обозначьте на чертеже части церкви: наос, алтарь, притвор, иконостас.

2. Раскрасьте церковь, используя различные цвета.

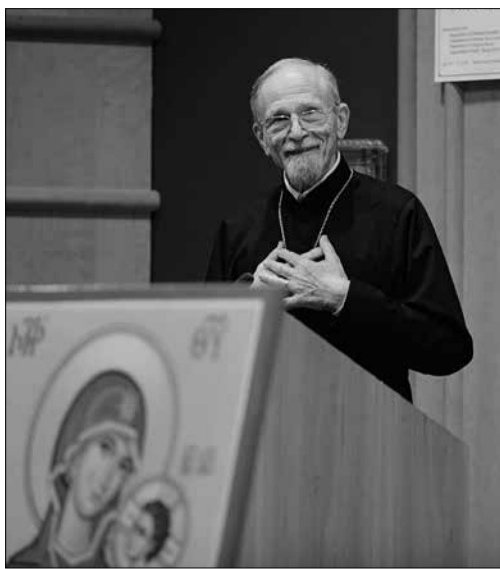

Palve kirikusse sisenemiseks:

Juhi mind vastavalt Sinu õigusele ja näita mulle teed, mida mööda tuleb käia, selleks et ilma raskusteta (takistusteta) saaksin kiita Isa, Poja ja Püha Vaimu jumalikust praegu ja läbi aegade igavesti. Aamen.

Молитва на вхождение в церковь:

Направь меня согласно Твоему закону и укажи мне путь, по которому идти, чтобы беспрепятственно мог я восхвалять Отца, Сына и Святого Духа и ныне и присно и во веки веков. Аминь.

PÜHA VAIMU SAAMINE

Ülempreester Thomas Hopko järgi

Väljendi „Püha Vaimu saamine” (või „omandamine”, „kogumine”, vene keeles *stjažanije Duhha Svjatogo*) tegi uue ajal kuulsaks püha Saarovi Serafim. Püha Serafim elas 19. sajandil Venemaal. Ta suri 1833. aasta 2. jaanuaril ning kanoniseeriti 1903. aastal, just enne revolutsiooni. Ta isegi ennustas ühe kohutava katastroofi tulemist. Kui Venemaal kommunism varises, taasavastati tema säilmed. Need olid peidetud Kaasani katedraali ateistlikku muuseumi Peterburis. Püha Serafimi ihu kanti läbi kogu Venemaa ja viidi tagasi sinna, kus ta oli elanud. Ta elas Saarovis, aga oli seotud ka Divejevo nunnakloostri-ga. Nüüd puhkavad tema säilmed seal.

Tema tegigi kuulsaks selle väljendi, et kristlase elu sihiks ja eesmärgiks on – ja võime isegi öelda, et kristlase elu ise ongi – elu Jumala Vaimus, eluandvas Vaimus, nagu me liturgial ütleme: „püha, hea, ja elavakstegev Vaim”.

Inimesed loodi selleks, et Jumala Vaim saaks neid elustada. Oma pattude ja läbikukkumiste ja mässuga oleme kuidagi kaotanud, kustutanud või isegi teotanud Jumala Püha Vaimu. Püha Vaimu omada, Pühas Vaimus elada, olla igal viisil Temast innustatud, igas mõttes, sõnas ja teos – see on see, mis teeb elust elu, ja see Vaim on Jumala enda Vaim. Püha Serafim õpetas, et vaimulik elu ei seisne üksnes välistes asjades. See ei ole lihtsalt käskude täitmine või paastumine või palvetamine või askees – samas oli ta ise suur askeet. Ta elas aastaid metsas. Ta ei rääkinud mitte kellegagi 15 aastat. Ta elas lukustatuna oma kambri-sse ja siis ta avas selle ning Jumala valgus paiskus maailma. Ta kutsus kõiki „oma rõõmuks” ja „aardeks”. Ta oli äärmuslik askeet. Vahel unustame, kui askeetlik püha Serafim oli, kuna mäletame alati, kui rõõmus, rahulik, lahke ja armastav ta inimeste vastu oli, kuid ta sai selle poolest kuulsaks alles pärast seda, kui oli üle 60-aastane ning elanud selle ajani uskumatult askeetlikult.

Kuid ta õpetas, nagu õpetasid kõik pühad isad, ning isegi see väljend „Püha Vaimu saamine” ei ole midagi talle ainuomast. Täpselt samad sõnad võib leida ka näiteks Egiptuse vaga Makaari jutlustest. Kindlasti oli püha Serafim teda lugenud ning samuti püha Süüria Iisakut ja teisi pühasid isasid. Selles mõttes ei ole tegu tema ainuomase õpetusega, ja kindlasti ei ole siin midagi uuenduslikku, kuid see, kuidas ta seda tegi ning vägi, millega ta seda tegi ja mõju, mis tal oma ajale oli! Ajale, mis oli väga süngel ja kohutav, kui nii palju tõelist ja elujõulist kristlikku elu oli kaotsi läinud. Igatahes seisnes tema õpetus selles, et vaimulik elu ei ole käskude täitmine, kirikus käimine, palvetamine, Piibli lugemine ja teatud toitumise paastumine. Need on põhiasjad, iseenesestmõistetavad, tingimatult olulised. Ilma nendeta inimene lihtsalt läheb hukka. Aga need pole eesmärk omaette. Nad on vahendid. Nii tehakse selleks, et end Jumala armule avada.

Nii tehakse n-ö Püha Vaimu saamiseks ja omandamiseks. See ei tähenda, et meil endil oleks võimalik Püha Vaimu saada. Aga Püha Vaimu saamiseks, iseenda avamiseks, selle anni saamiseks – selle jaoks ongi mõeldud kõik kiriku askeetlikud praktikad. Kui pole askeesi, siis pole paastumist, valvamist, palvetamist, kiriku-teenistusi, piiblilugemist, enda sundimist kirgedega võitlemiseks jne – seega pole ka elu kui sellist. Vähemalt mitte sellist elu, nagu kristlased seda mõistavad. Karmimalt väljendudes: selline inimene on kura-di võimuses, kurjade jõudude käes.

Püha Serafimi õpetus Püha Vaimu saamisest ei ole midagi uut, aga ta kindlasti uuendas seda. Kristliku elu sel viisil mõistmine uuenes suuresti: radikaalne askeetlus avamaks endid Jumala annile, nii et inimene võiks elada Jumala Vaimus.

Pühast Vaimust rääkides peame meele pidama, et räägime Jumala enda Vaimust. Jumala enda elavast aspektist, sellest, et ta pole surnud, vaid elav Jumal, tõeline Jumal, hea Jumal, auline Jumal. Kõigele sellele annab jumalik olemus elujõudu Püha Vaimu isik. See on Püha Vaimu isikuline roll.

Pühakirja lugedes märkame, et tõeline ja elav Jumal pole kunagi ilma oma Sõna, *Logos*’eta (heebrea keeles *dvar JHVH*). Ja ta pole kunagi ilma oma Vaimuta. Nii et Jumal, kui tunneme Teda sellisena, nagu Ta end meile näitab, tegutseb alati läbi oma Sõna ja Vaimu. Jumala sõna pole lihtsalt lausutus sõna. Sõna *dvar* tähendab heebrea keeles tegu. See tähendab Jumala eneseilmutust.

Kõigeväelise Jumala eneseilmutust isiku-na, Tema jumaliku olemuse reaalsuses, tunneme läbi Jeesuse Kristuse, meie Is-

sanda. See on igavene ja alatine. See on osa jumalikust olemusest endast. Me usume, et Jumal pole Jumal ilma oma Sõnata, ja tema Sõna on tema enda Poeg. Jumala *Logos* ja Jumala Poeg on üks ja seesama, sama isik. Kreeka keeles öeldakse „seesama hüpostaas”. Nõnda, et on üks Jumal ja Isa, ja siis on Issand Jeesus Kristus, kes on Jumala Poeg ja Sõna, aga on veel ka Püha Vaim. Sõna „vaim” (heebrea keeles *ruah*) tähendab hingust või tuult või väge; see tähendab isegi elu. Jumala Vaim on eristatav Isast ja Pojast.

Kui see kõik sai teoloogiliselt läbi töötatud, jõudsime selleni, mida nimetame õpetuseks Pühast Kolmainust, jumalikkuse kolmest isikust, kes on Isa, Poeg ja Püha Vaim. Püha Vaim on meie usu järgi Jumala enda Vaim ja Johannese evangeeliumis räägib meie Issand Jeesus Püha Vaimu saatmisest meile – Vaimu, kes lähtub Isast. Nii oleme me õigeusklikena jäänud oma usutunnistuses selle juurde, et Püha Vaim on Jumala Vaim. Ta lähtub Isast ja on Pojas, ta elab Jumala Pojas igavesti. Nõnda antakse Püha Vaim läbi Jumala Poja meile, inimestele. See on meie kristlik usk, et Jeesus Kristus on Jumala lihaksaanud Sõna, ja läbi Jeesuse Kristuse antakse meile Jumala enda Vaim.

See isiklik Jumala Vaimu and (ainsuses) antakse meile Jeesuse Kristuse kaudu, aga Vaim ise lähtub Isast. Ta ei lähtu igavikus Isast ja Pojast. Seepärast lükkame õigeusklikena tagasi *filioque* („ja Pojast”) – läänekiriku lisatud fraasi Nikaia usutunnistuses. Me usume, et see (*filioque*) ei ole pühakirjaga kooskõlas. See on jumaliku olemuse moonutamine. Püha Vaim lähtub üksnes Isast, nagu ütles püha Footi Suur. Aga Isa ei ole kunagi üksi. Ta on alati koos oma Poja ja Vaimuga. Jumal pole kunagi ilma oma Vaimuta; pole Jumalat ilma Tema Poja ja Sõnata.

Kuid kui mõtleme Jumala tegutsemisele, sellele, kuidas Jumal end meile avaldab, teame, et Jumal ei ole kunagi ilma oma Püha Vaimuta. Ta pole kunagi ilma oma Sõna ja Pojata, aga Vaim on alati Jumala Vaim, nagu ka Poeg on Jumala Poeg. Püha Irinei nimetas Jumala Sõna ja Jumala Vaimu Jumala kaheks käeks. Allegooriliselt tähendab see, et kui öeldakse, et Jumal tegutseb oma käte abil, siis need on Tema Sõna ja Vaim. Aga need kolm on alati üheskoos. Nad on eristatavad, aga mitte kunagi eraldatud. Püha Damaskuse Johannes ütleb oma õigeusu traktaadis, et Poja ja Vaimu lähtumisel Isast on teatud paralleelsus, aga Poeg on sündinud Isast läbi Püha Vaimu väe, Püha Vaim lähtub Isast ja hingab Pojas, nii on Püha Vaim ka Poja Vaim. Püha Paulus kasutab seda väljendit, öeldes „Kristuse Vaim” või „Poja Vaim”. Nõnda on meil selline arusaam Ju-

malast kui Kolmainust. Jumal on Isa, Poeg ja Püha Vaim.

Õigeusklikena usume, et Jumal lõi kõik läbi oma Sõna oma Vaimu kaudu; oma loomistöös tegutseb Jumal läbi oma Sõna. Tema Sõna on Tema tegu. Ta kõneleb. Ta ütleb: „Saagu...” 1. Moosese raamatus öeldakse, et Jumala Vaim või Jumala Hingus, Jumala Tuul hõljus vete kohal. Kõik saab elusaks üksnes Püha Vaimu kaudu. Hiiobi raamatus öeldakse, et kui Jumal oma Vaimu ära võtab, kaob kõik ja variseb kokku. Kõik hävib.

Üks uuema aja Saksa teoloog, Pannenberg, ütles, et Püha Vaim on otsekui kõikeläbistav väli, milles kogu loodu loomulikult toimib ja ilma selleta ei toimi enam miski. See võiks olla väga huvitav mõtteaine, kui võtame vaadelda näiteks moodsat teadust: darvinism, Einstein jne. Jumala armuväli, Tema kogu loodud läbistav Püha Vaim on ise loodud maailmas kohal, ilma selleta loodud ei eksisteeriks. Nii ei saa kristlasena mõelda loodust, mõtlemata sellele, mis on loodust kõrgemal. Samuti ei saa neid ka eristada. Me saame mõelda Jumalast, mõtlemata maailmast, kuid me ei saa mõelda maailmast ilma Jumalata. See on võimatu.

Igal juhul on Püha Vaim olemas algusest peale. Ta on looja Vaim. Läänes on isegi kirikulaul „Veni Creator Spiritus” – „Tule, Looja Vaim”. Loodus näeme ka – see on kristlik veendumus –, et inimestel, selleks et inimesed olla, peab olema Püha Vaim. Me peame elama Pühas Vaimus. Võiksime püha Irineid järgides öelda isegi, et kristlikus vaates on inimisik keha, hing, loodud vaim ja Jumala Vaim. Inimese hing on vaimne hing, loogiline, mõistuslik, kõlbelse tunnetusega arukas hing, nagu ütlevad üleilmsed kirikukogud. Ja nad ütlevad seda, kuna mõned hereetikud väitsid, et Jeesusel ei olnud inimhinge. Aga Jeesusel on inimhing ja isegi inimvaim.

Inimeses on vaim, mille kohta püha Paulus ütleb, et see ei ole Jumal. Ja siis on veel Jumala Vaim. Jumal hingab oma Püha Vaimu meisse. Me pole mitte üksnes selle Vaimu loodud, vaid seesama Vaim ka jumalikustab meid. Me oleme loodud Jumala kuju järgi Tema sarnaseks sellesama Vaimu poolt. Kui meis ei ole Püha Vaimu, pole me inimesed. See on väga oluline õpetus, pühakirja õpetus. Siis oleme vähem kui inimesed, ebainimesed... me pole tõeliselt inimesed. Inimene on inimene siis, kui Jumala Vaim on tema sees.

Üks tähelepanuväärsemaid kohti pühakirjas, kus sellest räägitakse, on püha Pauluse kirjas roomlastele, seitsmendas ja kaheksandas peatükis. Püha Paulus ütleb väga selgelt, et kui me ei ela Elu Vaimu seadu-

se järgi, siis elame patu ja surma seaduse kohaselt. Siis on meie sees patu ja surma seadus ja oleme kurjade vaimude – loodud vaimude, kurjade inglite, süngete ja võimsate vägede, kes üritavad meie elusid hävitada – lükata-tõmmata.

Kristlik pühakirjapärane arusaam on, et inimene ei ole selles mõttes, moodsaid termineid kasutades, autonoomne, sõltumatu. Me ei loo iseenestele seadusi. Inimese tõeline olemine pole temas endas ega temast endast. Me ei ole kunagi ainult omaette. Meid juhib kas Püha Vaim või kurjad vaimud. On kaks võimalust: kas oleme läbi Jumala Vaimu vabad kurjade vaimude meelevallast või siis nende meelevalla all.

Võiksime isegi öelda, et nähtavas tegelikkuses on enamik inimesi kombinatsioon nendest kahest, kaldudes kord ühele, kord teisele poole. Vahel elame tõeliselt Jumala Vaimus, ja vahel kustutame Jumala Vaimu ja kurvastame Teda ja pahandame Teda, andes end kurjade pimedusejõudude meelevalla. Seda püha Serafim mõtlebki, öeldes, et peame kõigis oma tegemistes Püha Vaimu saamise poole püüdlema. Peame saavutama elu Pühas Vaimus.

Ja isegi selle saavutamise, saamise ja omandamise teeb võimalikuks Jumala Vaim. See on salamus, sest kui Jumala Vaim meis ei tegutseks, siis ei oleks meil võimalik Tema Vaimu vastu võtta... Ma tean, et see kõlab pööraselt, aga see on tõsi. Teisisõnu, Jumala Vaimu vastu võtmiseks peab meil Jumala Vaim olema. Ei saa palvetada „Taevane Kuningas, Trööstija, Tõe Vaim, tule ja ela meie sees”, kui meis pole Vaimu, kes palvetab. See on pühakirja ja isade õpetus. Ja kui seda ei sünni, siis oleme demonite küüsis, mingit keskteed pole. Nii et peame elama Jumala Vaimus, oleme selleks loodud.

Inimese patt, mäss Jumala vastu, on Uue Testamendi keelekasutust järgides Vaimu kustutamine, Vaimu kurvastamine ja pahandamine. Ja kui sa Püha Vaimu teotad, ütleb Jeesus, on see andestamatu patt, kuna see tähendab, et inimene on täiel määral demonite valduses. Sellisel juhul ei suuda inimene enam vastu võtta Jumala armu ja andestuse ja armastuse Vaimu, kuna ta on täielikult roojaste vaimude haardes. Hoidku Jumal, et seda iial ei sünniks, kuid kardetavasti on pühakirja õpetus selline, et viimselt võib olla mõningaid olendeid, kes tõesti valivad igavese pimeduse. Nad valivad Jumala Vaimu asemel iseendid ja oma tee ja omaenda vaimu igaveseks ajaks. Sellised demonid on olemas, kes igavesti Jumalat teotavad.

Uus Testament on nendes asjades väga selge, kirjas Tessaloonika kogudusele on öeldud: ärge kustutage Vaimu (1Ts 5:19). Kirjas efeslastele: ärge kurvastage Vaimu (4:30). Heebrea kirjas räägitakse Vaimu

kurvastamisest ja vihastamisest. Jeesus räägib Vaimu teotamisest. Seepärast ütlebki püha Serafim, et peame tegema kõik, mis meie võimuses, samas mõistes, et see pole *meie* võimus. See on meie sees elava Vaimu jõud, mis aitab meid end avada, et Jumala Vaim meid innustaks ja elustaks. Selleks me olemegi loodud.

Kristlastena usume ka, et kõigeväeline Jumal teadis, et me rikume kõik ära juba algusest peale. Issand Jumal teadis, et inimesugu pöördub mao ja kuradi poole, et me valime pimeduse. Isegi Moosese seaduses ütleb Jumal inimestele: „Vaata, ma panen teie ette kaks teed, elu tee ja surma tee, õnnistuse ja needuse.” Valigem elu.

Peame pidevalt püüdlema ja anuma Jumalat, et ta annaks meile jõudu valida elu, eluandja Vaimu. Nõnda on meid algselt loodud ja meie rikkusime selle ära. Me ei ole paradisis sündinud. Me oleme sündinud langenud maailma. Seepärast on mõned inimesed, meie, õigeusuliste kristlaste peale, väga pahased, kuna inimest ja isegi vastsündinut ristides – tuues nad Jumala valitsuse alla, Jumala Kogudusse, Püha Kolmainu ellu – toimetame me esimese asjana eksortsismi, vannutamise. Palvetame, et kõik kurjad vaimud lahkuksid sellest loodud olendist. Mõned inimesed, kes lähevad õigeusu ristimisele, eriti kui tegu on lapse ristimisega, on väga solvunud ja ehmunud, et esimese asjana kohtume me lapsega (ristivanema süles) kiriku uksele ja ütleme neli pikka kurjade vaimude väljaajamise palvet ning laseme vaderitel lahti öelda kuradist ja kõigist tema inglitest ja nende tegudest ja nende kõrkusest, ning tema ja kõige muu kurja peale puhume ja sülitame.

Teeme seda kõike, kuna usume, et sellesse maailma sündides oleme kuidagi selle maailma vürsti kätes. Seda nimetas Jeesus demoniteks ja kuradiks. Ja me peame sellest lahti ütlemä, peame pöörduma ja andma endid Kristusele. Seejärel küsitakse meilt: „Kas sa ühendad ennast Kristusega? Kas sa usud Kristusesse? Kas sa võtad Ta vastu

kui oma Issanda ja Jumala?” Ja ristimispäeval ütleme „jah”. Pärast ristimist salvitakse meid Püha Vaimu anni pitseriga. Jumala Vaim, Kristuse Vaim antakse meile.

Jeesuse puhul peame meeles pidama, et Jeesus on Kristus, kuna Püha Vaim on Tema peal. Pühad isad nagu Atanaasi ja Irinei ja tegelikult nad kõik ütlevad, et Jeesus pidi Jordanis Johanneselt ristimise saama, kuna inimesena pidi Ta vastu võtma Püha Vaimu täpselt nagu meiegi. Jumalana on Tal Püha Vaim, kuid Ta sai inimeseks ja siis langes ristimisel Tema peale Jumala Vaim ning jäi Temaga.

Jeesusest räägiti, isegi enne Tema ristimist, et Ta on saanud Pühast Vaimust, nõnda ütlemä me Nikaia usutunnistuses. Püha Vaim tuli Tema ema Maarja peale, et Jeesus võiks saada eostatud ja sündida. Püha Luuka evangeliumis on öeldud, et Jeesus kui poisslaps kasvas pikkuses Jumala ja inimeste ees ning Issanda Vaim oli Tema peal. Prohvet Jesaja ütleb: Issanda Vaim on minu peal, et kuulutada head sõnumit. See on tarkuse ja nõu ja arukuse Vaim.

Jeesus kui Võitu teeb oma inimlikkuses kõike Pühas Vaimus. Johannese evangeliumis Ta isegi kutsus Püha Vaimu tunnistajaks oma Messiaks olemisele. Ta ütleb: „Minu sõnad on Jumala Vaimu antud. Minu teod on Jumala Vaimust. Kõik, mis ma olen, mida ma teen, on Jumala Vaimust.” Võime öelda, et see on nii, kuna ta on lihaksaanud Jumal, aga see on hoopis seepärast, et Ta on tõeline, täiuslik inimene. Kui sa oled tõeline ja täiuslik inimene, siis kõik, mida sa ütled ja teed ja mõtled ja soovid ja tahad jne sünnib Pühas Vaimus. Kui mitte, siis on see kurjadest vaimudest. Siis oled sa nende küüsis.

Jeesusel ei olnud pattu. Ta ei patustanud üldse ja seega oli kõik, mida Ta ütles ja tegi, Jumala Vaimust sisendatud. Kirjas heebrealastele öeldakse isegi otsesõnu, et Püha Vaim juhtis Jeesuse ristile, et Püha Vaim juhtis teda kui Messiat andma vaba-

tahtlikult ennast surma maailma elu eest (Hb 9:14). Ta võtab vastu Jumala, oma Isa tahte. „Ärgu sündigu minu, vaid Sinu tahtmine,” ütleb Ta Jumal-Isale, kuna Püha Vaim on Tema sees ja Püha Vaim tahab, et inimesed teeksid Jumala tahtmist.

Kui meid ristitakse ning me sureme ja tõuseme ühes Kristusega, tuleme veest välja ja meile pannakse selga valged riided, märkimaks seda, et oleme surnuist üles tõusnud, siis piiskop või preester võtab püha salvi, pühitsetud õli, mis tähistab võidmist ja võitaks saamist, võitaks olemist. Meid võitakse üle kogu keha: meie laup, silmad, kõrvad, huuled, suu, rind, selg, käed, jalad. Püha Vaim valatakse välja terve meie ihu peale.

Ristimises ei anta meile Püha Vaimu ande (mitmuses), vaid Püha Vaimu and (ainsuses). Kreeka keeles ei tähistata neid isegi mitte sama sõnaga. See Püha Vaimu and on Vaim ise. Vaim ise antakse kingitusena isiklikult neile, keda ristitakse Kristusesse, et saaksime lõpuks kätte selle, milleks meid algusest peale loodi. Lõpuks on Aadam tõeline inimene, aga see on uus Aadam Kristuses, mitte vana maine ja muldne Aadam loomisloost. Muldne Aadam ei teostanud end looduna Jumala kujus ja sarnasuses. Ja ta andis selle moonutuse edasi ka kõigile oma lastele. Me kõik oleme selle Aadama pojad, inimeselapsed. Aga Kristuses saame Jumala lasteks, ning siis saavad meist tõelised inimesed.

Vahel küsivad inimesed, kas Püha Vaim väljaspool kirikut ka tegutseb. Muidugi tegutseb Püha Vaim seal, kus Ta vaid soovib. Pühakirjas on öeldud, et Püha Vaim puhub seal, kuhu ta tahab ja Teda ei anta mõõdu järgi. Me kristlastena usume sellisel juhul, et ükskõik millise inimese tegu, kui see on midagi head, tõelist ja õiget, mis iganes see ka poleks, teaduses või kus iganes, on Pühast Vaimust inspireeritud. Inimene on võimeline seda tegema, kuna tegutseb kooskõlas Püha Vaimuga, mitte demonitega. Kuid alati tuleb eristada, et Kristuses ja kirikus me saame mitte üksnes Püha Vaimu võimeid või vaimuande, vaid me saame Vaimu enda kui anni. Me saame elada Pühas Vaimus.

Kristlik veendumus on, et meil on võimalik saada Püha Vaimu ja elada Tema kohaselt, mida püha Paulus kutsus elu Vaimu seaduseks. Ja mitte patu ja surma seaduse kohaselt. Muide, seda seadust nimetatakse Piiblis ka Jumala seaduseks ja Kristuse seaduseks ning püha Jaakobuse kirjas nimetatakse seda vabaduse seaduseks. See on väga oluline teadmine. Püha Paulus ütleb kirjas korintlastele, et seal, kus on Püha Vaim, on vabadus. Nii et Jumala Vaim teeb meid vabaks. Püha Johannese evangeliumis kutsutakse Püha Vaimu Tõe Vaimuks.

Johannese evangeeliumis ütleb Jeesus: „Ma saadan teile Püha Vaimu, kes lähtub Isast. Ma ei jäta teid orbudeks. Ja Püha Vaim tuleb teile meelde kõik, mida mina teile olen õpetanud. Ja Püha Vaim juhatab teid tõe sisse.” Ta kutsub Püha Vaimu Tõe Vaimuks. Kuid Jeesus ütleb ka: „Te tunnetate tõe. Mina olen tõe.” Ja veel: „Ma annan teile tõe Vaimu ja te tunnetate tõe ja tõe vabastab teid.” See on jällegi üks väga oluline märkus. Püha Vaim teeb meid vabaks. Ta ei orjasta ega valda meid.

Kui Jumala Vaim tuleb meisse, siis saame me vabaks, meist saavad need, kes me oleme. Jumal võib abistada ja täidab oma väega meie inimlikud võimed, meeled, mõtted ja sõnad. Ja siis oleme tõeliselt vabad. Me ei ole millegi orjad. Sa ei saa olla Jumalast orjastatud. Kujundlikult võib muidugi öelda, et „ma olen Jumala ori, Tema sulane”. Aga kui lugeda püha Pauluse kirja roomlastele – väga soovitatav – võime näha, et ta ütleb, et me olime patu ja ülekohtu orjad, aga siis, kui anname end õiguse orjadeks, Jumala orjadeks, saame vabaks. Meist saavad Jumala lapsed. Mitte enam orjad, vaid lapsed, pojad, pärijad, ja täielikult vabad Jumala enda vabaduses.

Ka Jumal on täielikult vaba. Professor isa Georgi Florovski ütles kord: Jumal on vaba. Jumalat piirab ainult üks asi. Ta ei saa mitte olla Jumal. Teisisõnu, Ta ei saa teha kurja. Nii et kui keegi küsiks: „Kas Jumalale on kõik võimalik?” Jah. „Kas Tal on vabadus teha kõike, mis Ta soovib?” Jah. Siis ütlevad nad rumalalt: „Noh, siis ta ei ole tõeliselt vaba, kuna Ta ei saa teha kurja.” See on lihtsalt võimatu, sest öelda, et sa võid vabalt teha kurja, on naeruväärne, kuna kohe, kui teed kurja, oled sa orjastatud. Kurja tehes annad sa oma vabaduse ära. See on väga-väga oluline. Inimene võib valida kurja tegemise, kuid kui ta selle valib, on ta juba kurjade vaimude ori.

Samuti, kui ütled: „Noh, ma võin valida teha head; ma saan valida elu”, siis teame, et kohe, kui ma valin elu, pean tunnustama, et see ei ole mina, vaid Kristus minus. See on Jumala Vaim minus, see on Jumal minus. See on Isa Pojas Püha Vaimu kaudu minus, mis laseb mul teha õige valiku. See on suur salasus. Ja see on tõi. Mis ma tahan öelda, on see: Jumal teeb meid vabaks. Ja see on tõe, mis teeb meid vabaks. Ja kui sa pole vaba, siis ei saa sa tõeliselt elada.

Kui sa pole vaba, siis sa ei ela päriselt. Sind lihtsalt kontrollitakse. Sa oled nagu robot, nagu masin. Sa oled kellegi ori. Sa ei ole päriselt vaba. Sa lihtsalt eksisteerid. Me saame eksisteerida ja lihtsalt elu taluda, olles samal ajal surnud. Pühakirja lugedes näeme, kuidas sõna „surm” kasutatakse ka inimeste kohta, kes pidevalt patustavad. Pühakiri ütleb, et nad on surnud.

Nad arvavad, et on vaimselt elus, kuid nad on surnud. Nad arvavad, et neil pole midagi vaja, aga nad ei tea, kui õnnatud ja armetud ja surnud nad tegelikult on. Ühes kirjas ütleb püha Paulus isegi lesknaiste kohta, kes liiderdavad, et nad on elusalt surnud. Nad elavad nüüd surnud elu, mitte püha elu. Püha elu on elu, mis saab jõudu Pühalt Vaimult, ja see on Jumala Vaim, mis on meile antud.

Tuleb eristada Vaimu kui andi ja vaimuande. Uus Testament räägib nendest andidest või karismadest. Nendest on juttu 1. kirjas korintlastele ja kirjas efeslastele. Annid, mida inimestele antakse, on mõeldud koguduse hüvanguks. Nad on usu tugevdamiseks jne. Näiteks esimeses kirjas korintlastele ütleb püha Paulus järgmiselt: „Teie olete aga Kristuse ihu ning igäiks omast kohast tema liikmed. Ja Jumal on seadnud koguduses esmalt mõned apostleiks, teiseks prohvetiiks, kolmandaks õpetajaiks; seejärel tulevad imeteod, seejärel armuannid tervendamiseks, abistamiseks, juhtimiseks, mitmesugusteks keelteks. Ega kõik ole apostlid? Ega kõik prohvetid? Ega kõik õpetajad? Ega kõigil ole tervendamisandisid? Ega kõik räägi keeli? Ega kõik tõlgenda neid?” (1Kr 12:27-30).

Ja siis vastab ta loomulikult: ei! Mitte kõik ei tee neid asju. Need on teatud kindlate inimeste annid. Kirjas efeslastele ütleb apostel Paulus peaaegu sama. Selles kirjas ütleb ta, et Jumal „on see, kes on pannud mõned apostleiks ja mõned prohvetiiks ja evangelistideks, mõned karjaseiks ja õpetajaiks, et pühi inimesi valmistada abistamistööle Kristuse ihu ülesehitamiseks, kuni meie kõik jõuame usu ja Jumala Poja tundmise ühtsusesse, saades täismehiks Kristuse täisea mõõtu mõõda” (Ef 4:11-13). Aga mitte kõik ei ole karjased, õpetajad, tervendajad, apostlid, prohvetid või evangelistid.

Igäihel on oma ainulaadsed annid. Võib isegi olla, et mõne inimese isiklik and on kannatamine. Võib-olla mõne inimese and on vaimupuude risti kandmine. Võiks isegi ehk öelda, et meie isiklikud kiusatused on mingis mõttes ettehooldusena meile Jumalast antud lunastuseks, kui me neid vihkame ja nende vastu võitleme. Aga ettehooldus on olemas ja kõik need asjad on Jumala kätes. Igäiks meist on ainulaadne, ning meil on erinevad asjad, millega võidelda, samuti ka erinevad talendid ja annid, mida toetada ja üritada arendada. Ja see kehtib iga inimese kohta. Mitte keegi pole ilma jäänud. Jumal ei ütle, et üks neist on parem või teine on halvem.

Püha Paulus räägib 2. kirjas korintlastele Püha Vaimu osadusest. Me kasutame seda väljendit liturgial: „Meie Issanda Jeesuse Kristuse arm, Jumala, meie Isa armastus ja Püha Vaimu osadus.” Kõik inimesed oma

eludega koos moodustavad osaduskonna. Nõnda on kõik mõeldud ihu ülesehitamiseks.

Jumal võib anda, Jumal võib need ka ära võtta. Need kuuluvad Talle ja Tema annab neid. Need on kingitused. Need ei ole meie omad. Ja me peame need annid vastu võtma. Ja me ei tohi kaevelda, et meil ei ole neid ande, mida me tahaksime. Meil on need annid, mille Tema on meile andnud, mis iganes need ka poleks, võib-olla näiteks võitlus kohutavate seksuaalsete kiusatustega või midagi taolist. See on midagi, mida me peame tegema. Nii see kord juba on.

Uus Testament õpetab ka, et sul võivad olla need jumalikud annid, kuid sa võid olla ikkagi patune. Jumal võib anda ande inimestele, kes patustavad. Püha Pahhoomi on sellest rääkinud, tõlgendades mäejutluse teksti, kus Jeesus ütleb: „Mitte igaüks, kes ütleb „Issand, Issand!”, ei pääse taevariiki, vaid need, kes teevad minu Isa tahtmist”. Ja ta ütleb, et sellel päeval tulevad paljud ja ütlevad: „me oleme sinu nimel teinud imetegusi, me oleme sinu nimel ajanud välja kurje vaime, me oleme sinu nimel prohvetina kuulutanud”. Ja Issand ütleb: „Minge minu juurest ära, te ülekohtuteigijad, ma ei tunne teid.”

Kuidas saab keegi olla samaaegselt ülekohtuteigija ja prohvetina rääkida, teha imetegusi ja ajada välja kurje vaime? Pühakirja järgi saab küll. Kui Jumal tahab läbi sinu tegutseda, siis ta teeb seda. Jumal saab tegutseda läbi ükskõik mille. Isegi läbi Biileami eesli. Jumal võib teha, mida iganes Ta tahab. Nii et me peame olema tõeliselt ettevaatlikud. Lihtsalt see, et meil on teatud karismaatilisi ande, ei tähenda tingimata, et oleme inimestena õiged. Jumal võib töötada läbi meie teiste hüvanguks ja enda auks. Püha Serafim räägib sellest, kõik pühad isad räägivad sellest. Aga me võime minna põrgusse koos oma karismaga.

Püha Pahhoomi ütleb isegi, et võib-olla Jumal valab oma ande ohtralt inimeste peale, ja kui nad saavad aru, et pole neid ande kasutanud armastuseks, pole kasutanud Jumala auks ja ligimese hüvanguks, vaid omaenda uhkuseks ja ülbuseks ning teiste üle kohtu mõistmiseks, siis leiavad nad end põrgust, kuna nad ei ole tegelikult armastajad. Meie taevane Isa tahab tegelikult, et me oleksime armastajad, et me armastaksime Jumalat ja ligimest. Ja need annid, nagu ka karismad ja askeetlikud vägitööd, on kõik mõeldud armastuseks, et elada Jumala Vaimus, et saada Jumala Vaimu. Aga need pole eesmärk omaette. Nad on abinõud eesmärgi saavutamiseks. See on see, mida isad õpetavad.

Asi ei ole niivõrd neis andides, mis võivad meil lihtsalt olla, vaid mille jaoks nad

meile on antud. Apostel Paulus ütleb pärast vaimuandidest kõnelemist: „Ma näitan teile veel ülevama tee. See on ainus, mis tegelikult loeb.” Ja seejärel räägib ta armastusest. Ta ütleb: „Kui ma räägiksin inimeste ja inglite keeli, aga mul ei oleks armastust, siis oleks kõik see tühine. Ja kui mul oleks prohvetiaanne ja ma teaksin kõiki saladusi ja ma tunnetaksin kõike ja kui mul oleks kogu usk, nii et ma võiksin mägesid teisale tõsta. Aga kui mul pole armastust, pole minust ühtigi. Kui ma kõik oma vara ära jagaksin ja kui ma oma ihu annaksin põletada, isegi Kristuse pärast, aga mul ei oleks armastust, siis poleks minust ühtigi ja ma ei saavutaks midagi.” (1Kr 13)

Püha Atanaasi Suur ütleb, et ilma armastusest olen ma tõesti mittemiski. Ma olen see mittemiski, mis ma olin enne loomist, sest Jumal lõi mu mittemillestki, et ma oleksin keegi. Aga kui ma hülgan Jumala, kellele kuju järgi ma olen loodud, ja kustutan Püha Vaimu ja teotan Jumala Vaimu, siis pöördun ma tagasi oma olematusse. Mõned pühad isad ütlevad siinkohal isegi, et samamoodi, nagu inimesed võivad muuttuda igavesti üha enam jumalasarnameks – seda nimetatakse jumalikustumiseks –, võib meiega sündida ka vastupidine, et muutume üha enam ja enam mittemillekski, üha rikutumaks, üha lagunenumaks, orjastatumaks, demonlikumaks. Jumalikustumisel on ka vastupidine suund. Seda nimetatakse demoniseerumiseks, mittemillekski saamiseks. Seda me küll ei soovi. Me tahame armastust, tõe, rõõmu. Ja siinkohal teame ka, et Uus Testament ei räägi mitte üksnes Püha Vaimu andidest, vaid ka viljast. Ja see vili on kõigi jaoks. Meil on need annid, et meil võiks olla vili. Meil on annid selleks, et ka inimesed meie ümber võiksid vilja kanda. Võib-olla on kellelgi and, et ta võib aidata teisel inimesel Püha Vaimu vilja kanda. Apostel Paulus ütleb taas meile täpselt, mis on Püha Vaimu vili: „Aga Vaimu vili on armastus, rõõm, rahu, pikk meel, lahkus, headus, usstavus, tasadus, enesevalitus.”

Ja seejärel ütleb apostel: „Jeesuse Kristuse omad on lihaliku loomuse risti lõõnud koos kirgede ja himudega. Kui me elame Vaimus, siis käigem ka Vaimus! Ärgem olgem auahned, üksteise ärritajad, üksteise kadestajad.” (Gl 5:22-26).

Jumal teab, milliseid andeid kellelegi anda. Ja ta soovib, et me kasutaksime neid Tema auks ja ligimese hüvanguks. Ja kui me seda teeme, siis elame Pühas Vaimus. Me saame Vaimu. Vaim on meie sees. Ja mis on tulemuseks? Tulemus on armastus, rõõm, rahu, pikk meel, lahkus, headus, usstavus, tasadus, enesevalitus. Ja siis oleme tõesti – sel määral, mil need meis on – jumalasarnameks. Oleme jumalikustunud. Jumal ise tegutseb meis.

Фото: Геннадий Баранов 2019

«Слава приходит через крест, а крест поглощает смерть сиянием света»

Дорогие братья и сестры во Христе! Не буду скрывать от вас радость, которую я испытываю от того, что сегодня утром нахожусь здесь, вместе с вами. Во-первых, потому, что каждый раз, когда пастух встречает своих ягнят, он этому радуется, а во-вторых, потому, что я могу поделиться с вами своими мыслями в этот столь важный для нас праздник Преображения Господня.

Это центральное, раскрывающее истинную природу Христа событие имеет множество важных поучительных аспектов, но сегодня я хотел бы обратить ваше внимание на один из них, – а именно на божественный свет.

Свет на горе Фавор. Что за свет окружает Христа и апостолов на горе? Отцы церкви говорят, что этот свет является явлением славы Божьей. «Недоступный и истинный свет, сиявший на горе Фавор (...) есть сила Господня. Сам по себе этот свет есть свет Троицы Святой Троицы», – пишет отец Софрон, важный духовный деятель XX века.

А еще? «Христе Боже, в сей день на горе Фавор Ты таинственно показал славу Бога Троицы...», – поем мы на вечерней службе праздника Преображения Господня. Хотя слава Преображения Господня есть слава Троицы, она также есть особая слава Иисуса Христа. Свет нерукотворный, исходящий от Господа Иисуса, являет Его «как Бога истинного от Бога истинного...», который, согласно символу веры, «единосущный с Отцом». Сегодня в светилах говорится: «Слово, Свет неизменный Света нерожденного Отца! Во свете Твоем, явленном сегодня на Фаворе, мы узрели свет Отца и свет Духа, светом наставляющего все творение», и в хвалебных стихирах: «Глас Родителя в присутствии Твоих учеников Сыном возлюбленным являл открыто», вследствие чего св. Иоанн Дамаскин говорит: «Посему, когда Христос преображается, Он становится не тем, чем не был, но, отвержая очи Своих учеников и из слепых дела их зрячими, является им тем, чем был». И святой Андрей Критский добавляет: «В тот момент Христос не стал более славным и благим. Далеко не так: Он остался тем, кем был ранее». По словам Павла Евдокимова, «в Евангельском повествовании речь идет не о преобразении Господа, а о преобразении апостолов». Преображение на горе Фавор произошло не с Христом, говорят отцы церкви, а с апостолами через Духа Святого.

Прежде чем двинуться дальше, стоит пояснить, что во Христе человеческая и божественная природа существуют не рядом; божественность проникает в человеческое естество Христа, а Его человеческое естество, охватывающее всех нас, приближает нас к Нему в таинствах и, прежде всего, в крещении и причастии, – как поясняет Оливье Клеман. Это обожествленная и, таким образом, обожествляющая человеческая суть, что не означает, что последняя исчезнет и божественное придет на смену; это именно преобразование, осуществление, совершенство Бога:

человеческую ипостась Христа пронизывает и преобразует слава, которой ее окружает Святой Дух; возможно, это «духовное тело» (*sôma pneumatikon*), как говорит апостол Павел, то есть тело, пронизанное Духом, божественной жизнью и огнем; не потерянное тело, а, наоборот, полностью возрожденное тело. Таким же образом, по словам Григория Паламы, «через таинство Церкви земное тело, соединенное Духом с почитаемым телом Христовым, становится для христиан источником бесконечной святости».

Преображение Господа не было явлением, ограниченным во времени и пространстве. Христос не преобразился в тот момент, но на мгновение апостолы смогли увидеть Христа таким, какой Он есть в истинной реальности, чтобы суметь осознать истинное значение креста, – как говорится в церковных песнопениях и в тексте Евангелия: Иисус говорил с Моисеем и Илией о Своих крестных муках. «Слава приходит через крест, а крест поглощает смерть сиянием света».

Поскольку апостолы были преображены, они смогли увидеть сияние Христа и Его преобразование в божественный образ; не Его божественную суть, являющуюся недоступной и, которую, таким образом, они бы не вынесли, а подобную лучам солнца силу Его благодати, через которую Он делает Себя явным и видимым. Свет Божий пронзил апостолов, просветил их; они увидели себя, Бога и сияющий свет, поскольку Бог, по словам Григория Паламы, стал видимым не только для их разума, но и для их плотских чувств, которые были «преобразены силой Духа Божьего». Будучи доступным как для чувств, так и для ума, божественный свет исходит «одновременно из всех измерений нашего существа, чувств и разума. [...] Таким образом, человек может видеть свет Христа своими преобразенными глазами, как ученики могли видеть на горе Фавор славу Христа своими про-

светленными глазами». Подобно апостолам, также и мы можем узреть Бога посредством своих плотских чувств, но не обычных, а, повторюсь, преобразенных силой Духа Святого. По словам того же святителя Григория, преобразование состоит в том, что «связь со Словом Божиим берет на себя нашу природу». В той мере, в какой мы находимся во Христе, природа человека, пронизанная светом Духа Христа, находится в единении с нашей человеческой природой.

Для того, в ком возникает любовь, рассеивается тьма и появляется истинный свет (ср. От Иоанна 1:9). Свет Божий появляется в этом мире и в это время. Это проявляется в истории, но в истории не от мира сего; это возникает в святых и благословенных душах. В них уже сегодня является конец эпохи, когда Бог явится в Своем недоступном свете всем, кто пленен сумраком страстей и цепляется за исчезающее имущество. Для них этот день наступит внезапно, как нестерпимое пламя. Но те, кто ходит во свете, не ощутят День Господень, потому что они всегда с Богом и в Боге.

Мои дорогие! Несомненно, время течет быстро и постоянно возникают все новые проблемы. И все же: «Иисус Христос вчера и сегодня и вовеки Тот же!» (К Евреям 13:8). Поэтому давайте не будем забывать, несмотря на трудности и искушения момента, что мир ждет от нас больше любви, надежды, мира и радости! Именно для этого чудо преобразования Господня и Его божественный свет вновь и вновь даруют нам мужество и воодушевление. Аминь!

† Стефан,
Митрополит Таллиннский
и всея Эстонии

6 августа 2007 г., в Таллинском
Спасо-Преображенском соборе

ТРИДЦАТЬ ЛЕТ СВОБОДЫ

Протоиерей Маттиас Палли

Когда возвращал Господь плен Сиона, мы были как бы видящие во сне: тогда уста наши были полны веселья, и язык наш – пения. (Псалом 125: 1-2).

В этом году исполняется тридцатилетие восстановления независимости нашей Родины. Вся наша страна в этот день

отмечает этот праздник, который ничуть не менее значим также и для нас, христиан Апостольской православной церкви Эстонии, – ведь и мы живем заботами и радостями нашей Родины и горячо молимся Всевышнему, чтобы он хранил нашу страну и правил ею, ее народом и государственными властями.

Мы также не можем забыть и то, что только освобождение нашей Родины позволило восстановить нашу церковь как самоуправляемое религиозное объ-

единение на территории нашей страны. Это заняло еще пять лет, хотя в этом направлении мы двигались на протяжении целого ряда лет.

Когда мы смотрим на эти прошедшие десятилетия, то понимаем, что они были временем быстрых перемен. Долго «уста наши не были полны веселья, а язык наш – пения», участью многих стали трудности, раздоры и разочарования. Но, по крайней мере, большинство наших людей хранили ту внутреннюю ра-

дость, выразившуюся так: пусть будни будут такими, какие есть, но мы все равно свободны! Несмотря на постоянные опасности и угрозы со стороны оккупировавшей нас страны, которые, к сожалению, в последнее время становятся все более острыми, нам все же удалось оставаться свободной страной на протяжении примерно одного поколения. И это для одного маленького народа здесь, в этом мире, очень много. Будучи христианами, мы всегда, в любой ситуации, должны быть в первых рядах, – среди

тех, кто не забывает благодарить Всевышнего за то, что мы можем жить мирно и свободными. Будущее может казаться мрачным и неизвестным, но мы свободны и знаем, что это является даром Божиим. Конечно, мы смотрим дальше и выше чисто государственной и национальной свободы, в сторону истинной свободы детей Божьих, которая значит гораздо больше. Наш взгляд в первую очередь касается Вселенной и человечества в целом. Но при этом важно также благодарить нашу страну, наш народ, нашу культуру, нашу природную среду за все, что Господь даровал нам.

Когда мы оглядываемся вокруг себя, мы замечаем многое, чем нельзя и не можем быть довольны: слишком много несправедливости, зла, жадности, обмана, поверхностности. В последние годы для многих стало главным, – даже сутью

жизни, – разрешение таких проблем, на которые во время восстановления независимости мы бы просто усмехнулись или покачали головой. Другие вновь решили выступить против таких людей, но зачастую делают это агрессивно и глупо. Во времена разделения и разногласия то сплочение, то чувство единства, которые в свое время были главенствующими несмотря на противоречия, существовавшие в то время, куда-то пропали. Конечно, это представляет собой общечеловеческую черту: преодолев какие-либо трудности, люди начинают копаться в деталях, ссориться и тянуть одеяло на себя. Конечно, высказанное не означает, что нет необходимости заниматься вещами, которые не являются первостепенными с точки зрения государственной независимости, но воздействуют на всех нас, – будь то устройство, функционирование госу-

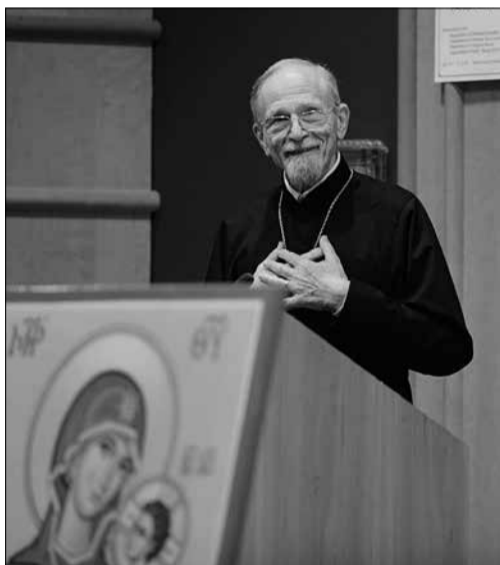
дарства, нравственность народа, охрана природы и т.п. области. Так, например, защита Божьего творения, включая леса, не только на планетарном уровне, а, прежде всего, на уровне нашей малой и большой Родины, является сегодня одной из важнейших задач также для нас, прихожан.

Во всем нам, христианам, отводится объединяющая, успокаивающая и приносящая роль, причем не только на чисто человеческом или общинном уровне, но и в порядке указания на нечто более великое и вечное – на вечные законы Божьи, превосходящие будничные противоречия и кажущиеся неразрешимыми трудности. Кроме того, нам отводится роль свидетелей и проповедников Божьей милости и спасения, напоминающих о возможности обновления и преображения. Наконец, наши

молитвы за нашу Родину не должны как-то выпячиваться, но посредством этих молитв мы предстаем перед Ним – даровавшим нам все сущее, и чьи милости безграничны – как народ и государство.

Также нельзя забывать о том, что наши архипастыри мудро назначили на день восстановления независимости – 20 августа – также день памяти наших новейших мучеников, пострадавших в военное и послевоенное время, – ведь именно они своими молитвами за нас поддерживают нашу Родину и церковь, а также напоминают о том, что вечная преданность является не поражением, а высшей победой в Нем, спасшем этот мир.

Да пребудут их молитвы с нами и нашей Родиной в этот важный для нас, знаменательный день!

ОБРЕТЕНИЕ СВЯТОГО ДУХА

Протопресвитер Фома Хопко

Выражение «обретение Святого Духа» (также стяжание Духа Святого) приобрело особую известность благодаря преподобному Серафиму Саровскому. Преподобный Серафим жил в 19 веке в России. Он умер 2 января 1833 года и был канонизирован в 1903 году, незадолго до революции. Он также предсказал наступление этой ужасной катастрофы. Когда в России рухнул коммунизм, считавшиеся утраченными мощи Серафима Саровского были случайно найдены в Казанском соборе в Санкт-Петербурге, в запасниках музея истории религии и атеизма. Мощи Серафима Саровского перевезли на его малую родину. Жил он в Сарове, но его мощи покоятся ныне в Дивеевском женском монастыре, с которым он был тесно связан.

Серафим Саровским приобрел известность благодаря своему высказыванию о том, что цель христианской жизни – и,

можно даже сказать, сама христианская жизнь – есть жизнь в Духе Божьем, в животворящем Духе, как говорится в литургии, в Пресвятом, благом животворящем Духе.

Люди были созданы для того, чтобы Дух Божий мог их пробудить. Из-за наших грехов, падений и бунтов мы утратили Святой Дух Божий, – мы погасили, даже хулили Его. Обретение Святого Духа, жизнь в Святом Духе, всяческое вдохновение от Святого Духа в мыслях, словах и делах, – вот что делает жизнь жизнью, и этот Дух есть Дух Божий. Преподобный Серафим учил, что духовная жизнь не заключается только во внешних делах. Это не просто послушание, пост, молитва или аскеза. Хотя сам Серафим Саровский был великим аскетом: жил в лесу на протяжении многих лет, не разговаривал ни с кем 15 лет. Жил, закрывшись в своей келье, а когда открыл ее, – свет Божий озарил мир. Он называл всех «своей радостью» и «сокровищем», был крайне аскетичным, – но зачастую мы забываем об этом, поскольку помним, сколь радостным, спокойным, добрым и любящим он был по отношению к людям, причем прославился он, когда ему минуло 60 лет, прожитые в строжайшей аскезе.

Он учил, как учили все святые отцы, и даже выражение «стяжание Духа Святого» принадлежит не одному лишь ему. Такие же слова можно найти, например, в проповедях преподобных Макария Египетского, Исаака Сирийского и других святых отцов, труды которых наверняка читал Серафим Саровский. В этом смысле речь не идет о его уникальном учении, – в нем, напротив, нет ничего но-

ваторского; важно другое, а именно то, как и с какой внутренней силой он учил, важно влияние, которое он оказал на свое время – мрачное и ужасное, в которое было загублено великое множество жизней истинных христиан! Его учение заключалось в том, что духовная жизнь есть не соблюдение заповедей, посещение церкви, молитвы, чтение Библии и отказ от определенной пищи во время поста, которые, хотя и являются основными, само собой разумеющимися и безусловно важными вещами, без которых человек просто погибнет, но являются не самоцелью, а средством. Таким образом следует себя вести для того, чтобы открыться для любви Божьей.

Так следует вести себя также для того, чтобы обрести Святой Дух. Это не означает, что мы сами сможем Его обрести. Но на обретение Святого Духа, открытие себя и получение этого дара направлены все принятые в церкви аскетические практики. Если нет аскезы, то нет и поста, бдения, моления, церковных служб, чтения Библии, борьбы с собственными страстями и т.д., то есть, нет жизни как таковой. По крайней мере, жизни нет в том смысле, в каком ее понимают христиане. Прямо говоря, такой человек находится во власти дьявола, во власти сил зла.

Хотя в учении преподобного Серафима об обретении Святого Духа нет ничего нового, он, безусловно, обновил его. Само понимание христианской жизни было им значительно обновлено: христианская жизнь как радикальный аскетизм, направленный на то, чтобы открыться дару Божьему, чтобы человек мог жить в Духе Божьем.

Говоря о Святом Духе, следует помнить, что мы говорим о Духе самого Бога, – о живом аспекте Самого Бога, Который есть не мертвый Бог, а живой Бог, истинный Бог, благой Бог, почитаемый Бог. Все это в божественной природе придает жизненную силу ипостась Святого Духа. Именно в этом заключается роль Святого Духа.

Читая Святое Писание, мы замечаем, что истинный и живой Бог никогда не бывает без Своего Слова, без Логоса (на иврите – *давар Яхве*). И Он никогда не бывает без Своего Духа. Итак, Бог, Которого мы знаем, когда Он являет Себя нам, всегда действует через Слово и Дух. Слово Божье – это не просто сказанное слово. Слово *давар* на иврите означает также дело, т.е. явление Богом Себя.

Явление Себя всемогущим Богом в облике человека, в Своей божественной реальности мы знаем через Иисуса Христа, нашего Господа, – вечного и непреходящего, части божественной сущности. Мы верим, что Бог не является Богом без Своего Слова, а Его Слово есть Его собственный Сын. *Логос* Бога и Сын Божий есть одна и та же личность. По-гречески – «та же ипостась». Итак, есть Бог Отец, затем есть Господь Иисус Христос, Который является Сыном и Словом Божьим, но также есть и Святой Дух. Слово «дух» (на иврите *руах*) означает дыхание, ветер, сила, а также жизнь. Дух Божий отличается от Отца и Сына.

Когда все это понимание было разработано в богословии, мы пришли к тому, что называем учением о Святой Троице, о трех ипостасях Бога: Отце, Сыне и Святом Духе. Согласно нашей вере,

Святой Дух есть Дух самого Бога; в Евангелии от Иоанна наш Господь Иисус говорит о снисхождении на нас Святого Духа, Духа, исходящего от Отца. Таким образом, мы, как православные, в своем вероисповедании говорим о том, что Святой Дух есть Дух Божий, исходящий от Отца и находящийся в Сыне, живущий в Сыне Божьем вечно. Таким образом, Святой Дух передается нам, людям, через Сына Божьего. Согласно нашей христианской вере, Иисус Христос является воплощенным Словом Божьим, и через Иисуса Христа нам передается Дух Божий.

Этот личный дар Божьего Духа дается нам через Иисуса Христа, но Сам Дух исходит от Отца. Он не исходит от Отца и Сына в вечности. Поэтому, как православные, мы отвергаем *filioque/филюкве* («и Сына») – добавление Западной Церкви к латинскому переводу Никейского символа веры. Мы считаем, что это *filioque* не соответствует Святому писанию и является искажением божественной природы. Святой Дух исходит только от Отца, как сказал святой Фотий Великий. Но Отец никогда не бывает одинок. Он всегда со Своим Сыном и Духом. Бог никогда не бывает без Своего Духа; нет Бога без Его Сына и Слова.

Но когда мы думаем о действиях Бога, о том, как Бог открывает Себя нам, то знаем, что Бог никогда не бывает без Своего Святого Духа. Он никогда не бывает без Своего Слова и Сына, но Дух всегда есть Дух Божий, так же как Сын есть Сын Божий. Святой Ириней называл Слово Божье и Дух Божий двумя руками Божьими. Аллегорически это означает, что, когда говорится, что Бог действует Своими руками, то они являются Его Словом и Духом. Но эти трое всегда вместе. Они различимы, но никогда не отделены друг от друга. Святой Иоанн Дамаскин говорит в своем православном трактате, что существует определенный параллелизм в исходе Сына и Духа от Отца, но Сын родился от Отца силой Святого Духа, а Святой Дух исходит от Отца и дышит в Сыне, – таким образом Святой Дух есть также Дух Сына. Святой Павел использует это выражение, когда говорит: «Дух Христа» или «Дух Сына». Таким образом, мы имеем следующее понимание Бога как Троицы: Бог есть Отец, Сын и Святой Дух.

Как православные, мы верим, что Бог сотворил все через Свое Слово и через Свой Дух; в своем творении Бог действует через Свое Слово. Его Слово – это Его действие. Он говорит. Он говорит: «Да будет...». В первой книге Моисеевой говорится, что Дух Божий был в дыхании Бога, и Дух Божий носился над

водою. Все оживает только Духом Святым. В книге Хиоба говорится, что, когда Бог забирает Свой Дух, все исчезает и рушится. Уничтожается все.

Один современный немецкий теолог – Панненберг – сказал, что Святой Дух подобен всепроникающему полю, в котором все творение функционирует естественным образом, а без Него не функционирует ничего. Это может быть очень интересной пищей для размышлений, если мы посмотрим на современную науку, например, на дарвинизм, работы Эйнштейна и т.д. Поле любви Божьей – Его Святой Дух, пронизывающий все творение, Сам присутствует в сотворенном мире, без которого творение не существовало бы. Таким образом, нельзя, будучи христианином, думать о природе, не думая о том, что выше природы. Их также нельзя разделять. Мы можем думать о Боге, не думая о мире, но мы не можем думать о мире без Бога. Это невозможно.

В любом случае Святой Дух существует с самого начала. Он – Дух Творца. На Западе даже есть церковное песнопение «*Veni Creator Spiritus*» – «Приди, Дух Творца». Мы также видим в природе – и это есть христианское убеждение – что в людях (т.е. чтобы быть людьми) должен быть Святой Дух. Мы должны жить в Святом Духе. Следуя святому Иринию, мы можем даже сказать, что с христианской точки зрения человеческая личность есть тело, душа, сотворенный дух и Дух Божий. Человеческая душа есть духовная душа, логическая, разумная душа с нравственным чувством, как говорят вселенские церковные соборы. И они говорят это потому, что некоторые еретики утверждали, что у Иисуса не было человеческой души. Но у Иисуса есть человеческая душа и даже человеческий дух.

В человеке есть дух, который, как говорит святой Павел, не является Богом. А еще есть Дух Божий. Бог вдыхает в нас Свой Святой Дух. Мы не только созданы этим Духом, но тот же Дух также вобожествляет нас. Мы созданы по образу Божьему, подобными Ему одним и тем же Духом. Если в нас нет Святого Духа, мы не являемся людьми. Это очень важное учение, – учение Священного Писания. Тогда мы меньше, чем люди, мы не люди... мы не истинные люди. Человек есть человек тогда, когда в нем пребывает Дух Божий.

Одним из самых замечательных мест в Священном Писании, в котором об этом говорится, является послание апостола Павла римлянам, его седьмая и восьмая главы. Святой Павел ясно говорит,

что, если мы не живем по закону Духа Жизни, мы будем жить по закону греха и смерти. В этом случае в нас будет закон греха и смерти, и мы будем подталкивать и притягивать злых духов – созданных духов, ангелов зла, мрачные и могучие силы, которые пытаются разрушить нашу жизнь.

Христианское понимание Священного Писания состоит в том, что человек в этом плане не является автономным, – если использовать современный термин. Мы не создаем для себя законы. Истинное бытие человека заключается не в нем самом и от него не исходит. Мы никогда не бываем полностью независимыми. Нами руководит либо Святой Дух, либо руководят злые духи. Существует две возможности: быть свободным от произвола злых духов через Дух Божий или находиться под их властью.

Можно даже сказать, что в видимой реальности большинство людей представляют собой комбинацию этих двух факторов, и склоняются то в одну, то в другую сторону. Иногда мы действительно живем в Духе Божьем, а иногда угашаем Дух Божий, чем оскорбляем и сердим Его, отдавая себя под власть темных сил зла. Так же считает преподобный Серафим, когда говорит, что во всех своих делах мы должны стремиться к обретению Духа Святого. Мы должны достичь жизни в Святом Духе.

И даже само достижение, обретение/стяжание Духа Святого стало возможным благодаря Духу Божьему. Это является таинством, потому что, если бы Дух Божий не действовал в нас, мы не смогли бы принять Его Дух... Я осознаю, что это звучит безумно, но это истинно так. Иными словами, чтобы принять Дух Божий, в нас должен быть Дух Божий. Невозможно молиться так: «Царь Небесный, Утешитель, Дух истины, прииди и поселись в нас», если в нас нет Духа, который молится. Это является учением Священного Писания и святых отцов. А если этого не произойдет, то мы окажемся в когтях демонов, и никакого срединного пути в данном случае не существует. Так что мы должны жить в Духе Божьем, мы созданы для этого.

Грех человека, его восстание против Бога, согласно языку Нового Завета, есть угашение, огорчение и оскорбление Духа. Если вы хулите Святой Дух, говорит Иисус, то это непрощительный грех, поскольку означает, что человек полностью находится во власти демонов. В таком случае человек больше не в силах принять Дух благодати, прощения и любви Божьей, так как полностью захвачен нечистыми духами. Не

дай Бог, чтобы это когда-либо произошло, но учение Священного Писания говорит о том, что, в конце времен могут появиться некие твари, которые изберут вечную тьму. Они навсегда выберут себя, свой путь и свой собственный дух вместо Духа Божьего. Такие – вечно хулящие Бога демоны – существуют.

В Новом Завете ясно говорится об этом; например, в Послании к Фессалоникийцам: «Духа не угашайте» (1 Фес. 5:19). В Послании к Ефесеям: «Не оскорбляйте Святого Духа Божия» (4:30). В послании к Евреям говорится об оскорблении и прогневании Духа. Иисус говорит об оскорблении Духа. Поэтому и говорит преподобный Серафим, что мы должны делать все, что в наших силах, понимая при этом, что это не в наших силах. Это сила живущего в нас Духа помогает нам открыться, чтобы Дух Божий вдохновил и пробудил нас. Именно для этого мы созданы.

Как христиане, мы также верим, что всемогущий Бог знал, что мы испортим все с самого начала. Господь Бог знал, что род человеческий обратится к змею и дьяволу, что мы выберем тьму. Даже в законе Моисея Бог говорит людям: «Во свидетели пред вами призываю сегодня небо и землю: жизнь и смерть предложил я тебе, *благословение* и *проклятие*». Выберем жизнь!

Мы должны постоянно стремиться и молить Бога дать нам силу выбрать жизнь, животворящий Дух. Так мы были созданы изначально, но сами это испортили. Мы не родились в раю. Мы родились в падшем мире. Вот почему некоторые сердятся на нас, православных христиан, за то, что, когда мы крестим человека (особенно когда крестим новорожденного), приведа его в Божью Церковь, под власть Бога и Святой Троицы, мы исполняем вначале обряд экзорцизма, то есть заклинания: молимся, чтобы все нечистые духи покинули это сотворенное существо. Некоторые, пришедшие на православный обряд крещения, особенно крещения младенцев, бывают обижены и напуганы тем, что мы делаем, когда у дверей церкви встречаем ребенка (на руках крестного или крестницы, – а именно произносим четыре длинных молитвы об изгнании злых духов и просим крестных родителей отречься от дьявола, всех его ангелов, их спеси и их дел, после чего дуем и плюем на него и все прочее зло.

Мы проделываем все это, потому что верим, что, когда мы рождаемся в этом мире, то каким-то образом находимся в руках князя этого мира, которого Иисус называл дьяволом. И мы должны

отречься от него, обратиться к Христу и отдаться Ему. Затем нас спрашивают: «Соединяете ли Вы себя с Христом? Вы верите в Христа? Вы принимаете Его как своего Господа и Бога?» И в день крещения мы отвечаем: «Да». После крещения нас помазывают печатью дара Святого Духа. Нам даруется Дух Божий, Дух Христа.

Относительно Иисуса мы должны помнить, что Иисус есть Христос, потому что Святой Дух на Его главе. Святые отцы, такие как Афанасий и Иринеи, и, в общем, все они говорят, что Иисус должен был принять крещение от Иоанна в Иордане, поскольку, будучи человеком, Он должен был принять Святой Дух так же, как и мы. Как Бог, Он имеет Святой Дух, но Он стал человеком, и при крещении на него сошел Дух Божий и остался с Ним.

Об Иисусе говорили – причем до Его крещения, – что Он воплотился от Святого Духа, – так и мы говорим в Никейском символе веры. Святой Дух сошел на Его мать Марию, чтобы Иисус был зачат и родился. В Евангелии от Луки говорится, что Младенец возрастал и укреплялся духом, исполняясь премудрости, и благодать Божия была на Нем. Пророк Исаия говорит: Дух Господа Бога на Мне, ибо Господь помазал Меня благовествовать. Это Дух мудрости, совета и благоразумия.

Иисус побеждает в своей человечности в Духе Святом. В Евангелии от Иоанна Он даже призывает Святого Духа свидетельствовать о Себе как о Мессии. Он говорит: «Мои слова даны Духом Божиим. Мои дела от Духа Божьего. Все, что я есть, что я делаю – от Духа Божьего». Мы можем сказать, что это так потому, что он есть воплощенный Бог, но это, скорее, так потому, что Он истинный, совершенный человек. Если ты истинный и совершенный человек, то все, что ты говоришь, делаешь, думаешь, желаешь и т.д. рождается в Святом Духе. Если же нет, то это исходит от злых духов. Тогда ты находишься в их лапах.

На Иисусе не было греха. Он вообще не грешил, и, таким образом, все, что Он говорил и делал, было вдохновлено Духом Божиим. В Послании к Евреям прямо говорится, что Святой Дух вел Иисуса на крест, что Святой Дух вел Его как Мессию, чтобы добровольно отдать Себя для жизни в этом мире (Евр. 9:14). Он принимает волю Бога, своего Отца. «Не Моя воля, но Твоя да будет», – говорит Он Богу Отцу, поскольку в Нем Дух Святой, Который хочет, чтобы люди исполняли волю Бога.

Когда нас крестят, мы умираем и воскресаем с Христом; мы выходим из воды и нас облачают в белые одежды, чтобы отметить, что мы воскресли из мертвых; тогда священник помазывает нас освященным миром, – помазывает лоб, глаза, уши, губы, рот, грудь, спину, руки и ноги. Святой Дух изливается на все наше тело.

При крещении нам даются не дары, а дар Святого Духа. В греческом языке дар и дары обозначаются разными словами. Дар Святого Духа есть Сам Дух. Сам Дух дается в дар лично тем, кого крестят, чтобы мы могли получить то, для чего были созданы с самого начала. В конце концов, Адам есть истинный человек, но это новый Адам во Христе, а не древний, сотворенный из праха земного ветхозаветный Адам из Бытия. Ветхозаветный Адам не осознавал себя сотворенным по образу и подобию Божьему, и передал это искаженное понимание всем своим детям. Мы все являемся сынами Адама, детьми человеческими. Но во Христе мы становимся детьми Божиими и людьми истинными.

Иногда люди спрашивают, действует ли Святой Дух вне церкви. Конечно, Святой Дух действует везде, где только пожелает. В Священном Писании сказано, что Святой Дух дует туда, куда хочет, и не дается по мере. Мы, как христиане, верим в данном случае, что поступки любого человека, если они хорошие, настоящие и правильные, где бы то ни было, – в науке или где еще, вдохновлены Святым Духом. Человек может их совершать, потому что действует в согласии со Святым Духом, а не с демонами. Но при этом следует понимать, что во Христе и в Церкви мы получаем не только силы и дары Святого Духа, а получаем Сам Дух как дар. Мы можем жить в Святом Духе.

Христианское убеждение состоит в том, что мы можем обрести Святой Дух и жить согласно Святому Духу, которого апостол Павел называет законом Духа жизни, а не по закону греха и смерти. Этот закон называется в Библии также законом Бога и законом Христа, а в письме святого Иакова он назван законом свободы. Это очень важное знание. В Послании к Коринфянам апостол Павел говорит, что там, где Святой Дух, там и свобода. Так что Дух Божий нас освобождает. В Евангелии от Иоанна Святой Дух назван Духом Истины.

В Евангелии от Иоанна Иисус говорит: «Я посылаю вам Святого Духа, исходящего от Отца. Я не оставляю вас сиротами. И Святой Дух напомнит вам обо всем, чему я вас научил. И Святой Дух приведет вас к истине». Он называет

Святой Дух Духом Истины. Но Иисус также говорит: «Вы познаете истину. Я есть истина». И еще: «Я дам вам Дух истины, и Вы познаете Истину, и Истина дарует вам свободу». Это опять-таки очень важное замечание. Святой Дух делает нас свободными. Он не порабощает нас и не владеет нами.

Когда Дух Божий входит в нас, мы становимся свободными, становимся теми, кто мы есть. Бог помазывает, вдохновляет и наполняет Своей силой наши человеческие силы, чувства, мысли и слова. И тогда мы становимся действительно свободными. Мы не являемся рабами чего-то. Вы не можете быть порабощены Богом. Образно можно, конечно, сказать: «Я раб Божий, Его слуга». Но если мы прочитаем Послание святого Павла к Римлянам (что я настоятельно рекомендую), то узнаем, что он говорит, что мы были рабами греха и несправедливости, но если мы станем рабами праведности, рабами Божиими, то освободимся. Мы станем детьми Божиими. Мы более не будем рабами, а будем детьми, сынами, наследниками, – полностью свободными в собственной свободе Божьей.

Бог также полностью свободен. Профессор отец Георгий Флоровский как-то сказал: Бог свободен. Бога ограничивает лишь то, что Он не может не быть Богом. Иными словами, Он не может творить зло. Так что, если кто-то спросит: «Для Бога возможно все?», – то ответим: «Да». «Он свободен делать все, что пожелает?», – снова ответим: «Да», – на что следует глупое замечание: «Тогда Он не свободен на самом деле, потому что не может творить зло». Но это просто невозможно; сказать, что вы свободны творить зло, – смехотворно, поскольку сразу, как вы совершите зло, вы будете порабощены. Делая зло, вы отказываетесь от своей свободы. Это очень и очень важно. Человек может выбрать зло, но если он сделает это, то сразу становится рабом злых духов.

Также, когда говорят: «Я могу делать добро; я могу выбрать жизнь», – мы знаем, что сразу, как только я выберу жизнь, я должен признать, что не я, а Христос во мне выбрал. Это Дух Божий во мне, Бог во мне. Именно через Святого Духа в Сыне Отца во мне я могу сделать правильный выбор. В этом состоит великое таинство. И это именно так. Я хочу сказать следующее: Бог освобождает нас. И освобождает нас истина. Если же вы несвободны, вы не можете жить по-настоящему.

Если вы несвободны, вы не живете на самом деле. Вас контролируют. Вы живете как робот, как машина. Вы яв-

ляетесь чьим-то рабом. Вы не совсем свободны. Вы просто существуете. Мы можем существовать и жить, будучи мертвыми. Читая Священное Писание, мы видим, как слово «смерть» используется также по отношению к постоянно грешащим людям. В Священном Писании говорится, что такие люди мертвы. Они думают, что духовно живы, но они мертвы. Они думают, что им ничего не нужно, но не знают, насколько они на самом деле несчастны, ничтожны и мертвы. В одном своем послании апостол Павел говорит о вдовах, предающихся разврату, что они умерли живыми. Теперь они живут мертвой, а не святой жизнью. Святая жизнь – это жизнь, питаемая Святым Духом, и это дарованный нам Дух Божий.

Следует различать Дух как дар и духовные дары. Новый Завет говорит об этих дарах или харизме. Об этом говорится в Первом послании к Коринфянам и в Послании к Ефессянам. Дары, данные людям, даны на благо церкви. Они даны для укрепления веры и т.д. Например, в Первом послании к Коринфянам апостол Павел говорит: «И вы – тело Христово, а порознь – члены. И иных Бог поставил в Церкви, во-первых, Апостолами, во-вторых, пророками, в-третьих, учителями; далее, *иным дал силы чудодейственные*, также дары исцелений, вспоможения, управления, разные языки. Все ли Апостолы? Все ли пророки? Все ли учителя? Все ли чудотворцы? Все ли имеют дары исцелений? Все ли говорят языками? Все ли истолкователи? (1 Кор. 2: 27-30).

И тогда он, естественно, отвечает: нет! Не все делают подобны вещи. Это дары определенных людей. В Послании к Ефессянам апостол Павел говорит почти то же самое: «И Он поставил одних Апостолами, других пророками, иных Евангелистами, иных пастырями и учителями, к совершению святых, на дело служения, для созидания Тела Христова, доколе все придем в единство веры и познания Сына Божия, в мужа совершенного, в меру полного возраста Христова». (К Ефессянам 4:11-13). Но не все являются учителями, целителями, апостолами, пророками или евангелистами.

У каждого есть свои уникальные дары. Может быть, личный дар кого-то заключается в страдании, а кого-то – в том, чтобы нести крест умственного недостатка. Можно даже сказать, что наши личные искушения в некотором смысле являются провидением относительно нашего данного Богом искупления, когда мы ненавидим их и сражаемся с ними. Но провидение существует, и все эти вещи находятся в руках Божьих.

Каждый из нас уникален, и мы боремся с разными вещами; у нас также разные таланты и дары, которые следует поддерживать и развивать. И это касается каждого человека. Никто из нас не был ими обделен. Бог не говорит, что один из них лучше или другой хуже.

Во 2-м Послании к Коринфянам апостол Павел говорит о причащении Святым Духом. Мы используем это выражение в литургии: «Благодать Господа нашего Иисуса Христа, и любовь Бога Отца, и общение Святого Духа со всеми вами». Все люди и все жизни людские образуют общность. Таким образом, все предназначено для построения тела.

Бог может давать дары, и может забирать их. Они принадлежат Ему, и Он их дает. Это подарки. Они не принадлежат нам. И мы должны принять эти дары. Мы не должны жаловаться на то, что у нас нет желаемых даров, которые мы хотели бы иметь. У нас есть те дары, которые Он нам дал, какими бы они ни были, например, борьба с ужасными сексуальными искушениями или что-то подобное. Это то, что нам нужно сделать. Таков установленный порядок.

Новый Завет также учит, что у вас могут быть эти божественные дары, но вы все равно можете быть грешником. Бог может наделять дарами людей, которые грешат. Святой Пахомий говорил об этом, толкуя место в Нагорной проповеди, в котором Иисус говорит: «Не всякий, кто повторяет: «Господи, Господи!», – войдет в Царство Небесное, а тот, кто исполняет волю Моего Отца».

И Он говорит, что многие придут в тот день и скажут: «Мы творили твоим именем чудеса, твоим именем изгоняли бесов, твоим именем проповедовали», а Бог скажет: «Отойдите от Меня, творящие несправедливость, Я не знаю вас!».

Как может кто-то одновременно быть несправедливым и говорить, как пророк, творить чудеса и изгонять злых духов? Согласно Священному Писанию, такое может быть. Если Бог хочет действовать через вас, Он это сделает. Бог может действовать через все, что угодно. Даже через Валаамову ослицу. Бог может делать все, что пожелает. Поэтому мы должны быть по-настоящему осторожными. Одно лишь обладание определенными харизматическими дарами не обязательно означает, что мы праведны. Бог может действовать через нас на благо других и во славу Себя. Об этом говорит преподобный Серафим, и об этом говорят все святые отцы. Но мы можем отправиться в ад вместе с нашей харизмой.

Святой Пахомий даже говорит, что, возможно, Бог обильно изливает Свои дары на людей, и, если они использовали их не для любви, не во славу Божию, не на благо ближнего, а для собственной гордыни, высокомерия и несправедливого отношения к ближнему, то окажутся в аду, потому что на самом деле лишены любви. Наш Небесный Отец действительно желает, чтобы в нас была любовь, чтобы мы любили Бога и ближнего своего. И все эти дары, а также харизма и аскетический подвиг предназначены для любви, для того, чтобы жить в Духе Божьем, чтобы обрести

Дух Божий. Дары не являются самоцелью. Они – лишь средство для достижения цели. Таково учение святых отцов.

Дело не столько в дарах, которые мы можем иметь, а в том, для чего они были нам даны. После разговора о духовных дарах апостол Павел говорит: «Ревнуйте о дарах больших, и я покажу вам путь еще превосходнейший. Это единственное, что действительно имеет значение». Затем он говорит о любви: «Если я говорю языками человеческими и ангельскими, а любви не имею, то я – медь звенящая или кимвал звучащий. Если имею дар пророчества, и знаю все тайны, и имею всякое познание и всю веру, так что могу и горы переставлять, а не имею любви, – то я ничто. И если я раздам все имение мое и отдам тело мое на сожжение, а любви не имею, нет мне в том никакой пользы». (1 Кор. 13)

Святой Афанасий Великий говорит, что без любви я воистину есть ничто, – то ничто, чем был до творения, поскольку Бог создал меня из ничего, чтобы я стал кем-то. Но если я отвергаю Бога, по образу Которого я создан, и погашаю Дух Святой, и хую Его, то я возвращаюсь к своему небытию. Некоторые святые отцы даже говорят в этом случае, что подобно тому, как люди постоянно могут все более уподобляться Богу, что называется вобожествлением, в нас может рождаться также противоположность этому, когда мы все более и более превращаемся в ничто, становимся более и более развращенными, падшими, порабощенными, более демоническими. В

вобожествлении есть также противоположная направленность, которую называют демонизацией, превращением в ничто. Конечно, это не то, чего мы хотим. Мы ищем любви, правды и радости. При этом мы также знаем, что Новый Завет говорит не только о дарах Святого Духа, но и о плодах. И этот плод предназначен всем. У нас есть те дары для того, чтобы мы могли принести плоды. У нас есть дары, чтобы все люди вокруг нас могли приносить плоды. Может быть, у кого-то есть дар, который поможет другому человеку принести плод Святого Духа. Апостол Павел вновь говорит нам, что есть плод Святого Духа: «Плод же духа: любовь, радость, мир, долготерпение, благодать, милосердие, вера, кротость, воздержание».

Затем апостол говорит: «Но те, которые Христовы, распяли плоть со страстями и похотями. Если мы живем духом, то по духу и поступать должны. Не будем тщеславиться, друг друга раздражать, друг другу завидовать» (Гал. 5: 22-26).

Бог знает, какие дары и кому дать. И Он желает, чтобы мы использовали их во славу Божию и на благо нашим ближним. И, если мы поступает именно так, то живем в Духе Святом. Мы обретаем Духа Божьего. Дух Божий внутри нас. И что в результате? В результате – любовь, радость, мир, долготерпение, доброта, верность, кротость, самообладание. И тогда мы действительно – в той мере, в которой эти дары есть в нас – становимся богоподобными. Мы вобожествляемся. Сам Бог действует в нас.

ПОЧИЛ ОТЕЦ ГЕННАДИЙ КРУЖКОВ

16 мая 2021 года Господь призвал к себе архимандрита Геннадия (Кружкова).

Будущий священник, с ранних лет возделывавший виноградник Божий, родился 7.11.1950 г. в Печорах, в семье

священника. Он закончил Московскую Духовную семинарию, был рукоположен в диаконы 14.10.1977 г, в священники – 12.03.1978. Местом служения был назначен город Пярну. В 1998 г. его позвал к себе на помощь его отец Симеон, рукоположенный в том же году во Вселенском патриархате в викарные епископы. С 1998 г. о. Геннадий служил в Тартуском Успенском соборе.

В 2010 г. Его Святейшество Вселенский Патриарх Варфоломей возвел о. Геннадия в чин архимандрита, а председатель Эстонской Церкви высокопреосвященный Стефан, митрополит Таллинский, счел его достойным ордена Святого Платона. В 2018 г. преосвященный Илия, епископ Тартуский, возложил на о. Геннадия ответственную должность первопротоиерея Тартуской епархии.

Благой Господь даровал о. Геннадии два таланта – дар проповеди и дар испо-

ведания. Первый дар был для о. Геннадия счастьем, он с радостью готовился к проповеди и проповедовал в форме простых и всем понятных бесед, которые основывались на Священном Писании и учении святых отцов. Он говорил от чистого сердца, не читал с листа записанный текст. Второй дар, дар исповедания, был для о. Геннадия скорее бременем, крестом, который он смиренно нес. Сам много раз просивший у Господа прощения, о. Геннадий научился поступать по слову Иисуса и безоговорочно прощать согрешившим, даже до «семижды семидесяти раз» (Мф. 18:22).

Многолетнее служение во времена гонений на верующих, устраиваемых боготорческой властью, дали о. Геннадии духовный опыт, который научил его тому, что те, кто приходят и, несмотря на враждебный по отношению к вере и соблазнительный мир, хотят принять таинство крещения, явным образом

приобщились благодати Божией и избраны для вечной жизни, поэтому не нужно откладывать таинство крещения для катехизации или требовать знания наизусть «Отче наш» и Символа веры. В этом отношении у о. Геннадия бывали разногласия с более молодыми по хиротонии и более требовательными священниками.

В последний раз о. Геннадий служил литургию в светлый праздник Христова Воскресения, на Пасху, после этого его здоровье стало все более ухудшаться. 13 мая он был доставлен в больницу, где, несмотря на все усилия врачей, в 6.45 почил о Боже в Неделю святых жен-мироносиц, ибо такова была благая воля Божия.

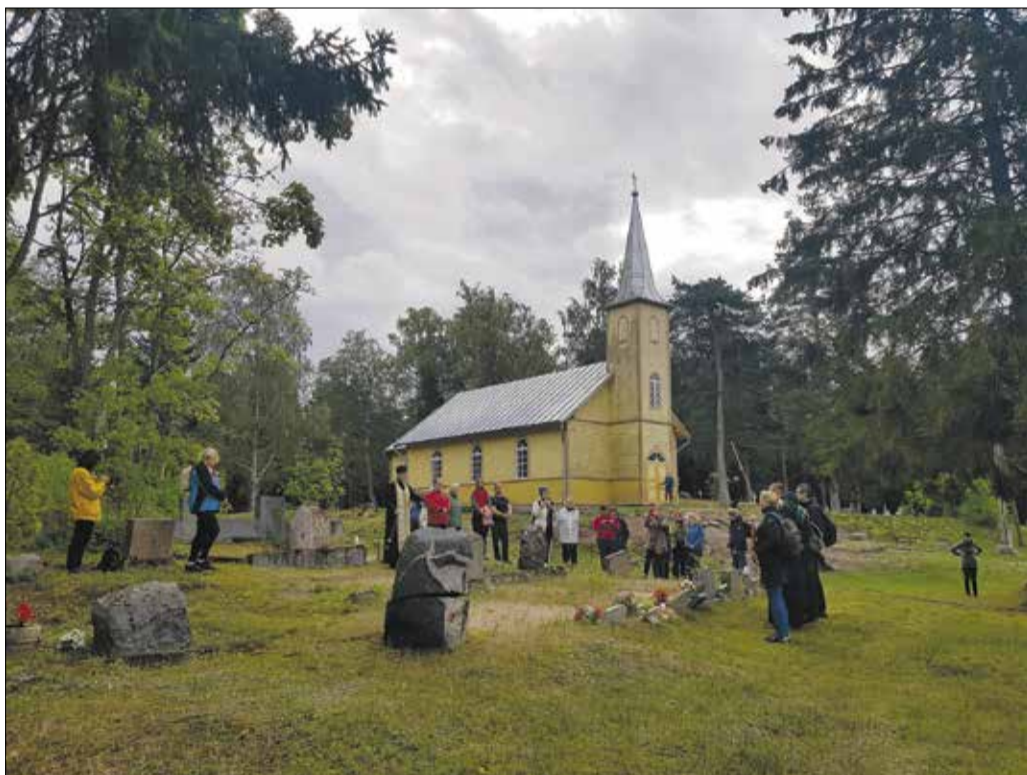
Во блаженном успении вечный покой подаждь, Господи, усопшему рабу Твоему архимандриту Геннадии и сотвори ему вечную память!

OIKUMEENILINE RAHVUSVAHELINE PALVERÄNNAK

27.–29. augustini toimub juba seitsmendat korda Eesti Kirikute Nõukogu noortetöö nõukogu korraldatav oikumeeniline rahvusvaheline palverännak. Kui eelnevalt oleme rännanud Setomaal, Vormsil, Ruhnus, Kihnus, Muhus ja Hiiumaal, siis sel korral on kõik oodatud Saaremaale. Kokku saame reedel, 27. augustil EELK Püha Jakobi kiriku laagrikeskuses, millest saab meie palverännaku baas. Kui tavaliselt on kaasatud õigeusu ja luteri kirik, siis sel aas-

tal on koostöökirikuid veelgi, nii toimubki avapalvus Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu Kuressaare Siioni kirikus. Alustame laupäeva hommikul kell 06.30 päikesetõusu ajal Püha kirikus, peale mida sõidame bussiga palverännaku alguspunkti Tiirimetsa koolimajja. Teekonna pikkus on orienteeruvalt 20 kilomeetrit koos kümne peatuspaigaga, kus me kuuleme, miks see koht on saarlastele oluline ning loeme koos palveid. Järgmisel hommikul võtame osa Reomäe Püha Eelkäija skiita hommikusest liturgiast, misjärel siirdume Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku Kuressaare Nelikaare koguduse teenistusele. Kohtume Saaremaal!

VI oikumeeniline palverännak Hiiumaal 4.–6.09.2020, Mänspe kirik. Foto Age Ploom.

„ORTODOKSIA” PERERAADIOS

Pereraadio õigeusuteemalisi vaimulikke raadiosaateid „Ortodoksia” saab nüüd kuulata Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku kodulehel eoc.ee. „Kirikuelu” rubriigi alt leiab kõik saated alates 2020. aastast: eoc.ee/ortodoksia-saade/?v=a57b8491d1d8. Saateid alates 2016. aastast on võimalik kuulata Spotify's, pannes otsingusse Ortodoksia. Head kuulamist!

USK JA ELU 2021 NR 19

Ajakirja Usk ja Elu uues numbris toome lugejateni programmdokumendi „Õigeusu sotsiaaleetika” tõlke, mille on koostanud Oikumeenilise Patriarhaadi loodud töörihm, mille liikmeteks on peamiselt Ameerika Kreeka õigeusu peapiiskopkonna vaimulikud, mõtlejad ja teoloogid. Sotsiaaleetika dokument põhineb 2016. aastal Kreetal toimunud suure kirikukogu otsustel ja kirikukogule eelnenud aruteludel ning püüab need otsused ühiskondlikuks tegevuskavaks ümber sõnastada.

Kahtlemata on tegu suure töö ja väarika mõttesaavutusega, mis vajab süvenemist ja arutelu. Tänapäeva maailmas seisavad iga rahva ees probleemid, millele lahenduste otsimisel peab oma panuse andma ka õigeusu kristlik mõte. Seejuures peab ühiskondlike kõlblusaadete väljatöötamine tuginema ühtaegu Jumala ilmutusele ja pühale pärimusele ning otsima viise, kuidas rakendada neid just nüüdisajal ning igal maal ja kultuuris. Sellisena peaks käesolev kirjutis olema hea lähtealus nii

põhimõtteliseks aruteluks kui ka praktiliste juhiste andmiseks sotsiaalküsimustes.

Ajakirja on võimalik soetada ka Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku e-raamatupoest: www.eoc.ee/pood/?v=a57b8491d1d8.

